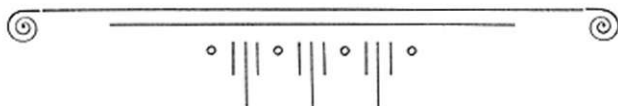

LJUBLJANSKI ZVON

V ljutomerskih goricah.

6.

Pa so prišle Rojenice
v hišo belo v tiho noč
pa so tam prorokovale,
tiho pesmico pojoč.

V polusanjah mati mlada
čula pesmi je šepet
in mogočne nade vzbujal
v srcu ji je ta obet . . .

Rojenice pa iz hrama
v tiho noč odplujejo,
mladi materi vabljivo
srečo prorokujejo.

Nad vrhovi pa nevidno
se duhovi zbirajo . . .
Škodoželjno, samosvestno
nade v prah podirajo.

7.

Nad gorice mrak večerni
tiho plava, tiho pada;
v koči gorski mlada mati
malo hčerko si uspava.

Kanila je prva solza
 ji na lice, blede lice —
 aj spomin na mlada leta
 in na brate, na sestrice.
 Kanila je druga solza
 ji na lice, blede lice —
 to spomin je na ljubezen,
 aj spomin na noč poročno.
 Tretja kanila je solza
 ji čez lice, blede lice,
 pala hčerki je na ustna:
 solza grenka nje trpljenja.

Grenka pač je bila solza.
 In vzbudi se dete malo,
 ozre se na mater blede
 pa zastoka z žalnim glasom.

8.

Na ognjišču pojemal je plamen,
 v pozno noč sva slonela ob njem . . .
 Smem li pač tako daleč od tebe,
 oj ti ljubica moja, al smem?

Ti ne veš, moje dekle, kak težko
 je ostaviti rodno zemljó,
 ki sem v njo se bil vsesal z vso dušo
 in z vso strastjo, z ljubeznijo vso.

Ali veš, kak težkó je pustiti,
 kar na svetu najdražje imaš? . . .
 Toda tiho, kaj tožbe, kaj solze!
 Pijva, pijva iz polnih še čaš!

Na ognjišču pojemal je plamen,
 in jaz moral hiteti sem proč . . .
 In molčé sem objel jo poslednjič,
 dal na ustna poljub sem ji vroč.

V. S. Fedorov.

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

(Dalje.)

V.

S krajna žalost in beda sta se naselili v družini Roberta Z. On sam ni bil niti živ niti mrtev, a postal je odveč samemu sebi. Njegovo ozko, malenkostno telo mu je bilo povsod na potu, je utesnjevalo njegovo dušo, zažemalo njegove misli kakor prenapeto zavozlana veriga, ki so jo naredli orožniki hudodelcu. Krvavi sledovi so se črtali v njegovi notranjosti.

Črez nekoliko dni je vstal.

Navadno je sedeval ob oknu sam in ni trpel nobenega okoli sebe. Gledal je predse topo in bedasto in, ako ga je semtertja kaj vprašala žena, je odgovarjal kratko in često napačno kakor osemdesetleten starec, ki se je pootročil. Ni se brigal niti za svojega otroka, niti za druge stvari, ki so ga prej zanimale.

Metoda je trpela grozno. Kadarkoli ga je pogledala, stisnilo se ji je srce v neznosni holi in morala si je očitati, da je tega kriva ona, ki ga je iztrgala od doma ter ga potegnila za sabo v prepad. A za vse to niti ni imela dovolj poguma, da bi bila edino le njegova, da bi enkrat za vselej pokazala vrata zapeljivcu svojemu.

In sedaj je celo tega zapeljivca morala potrebovati. V hiši ni bilo niti novca več, a trebalo je hrane in mnogo drugih reči. Od kod vzeti? Odločila se je sicer nekega dne ter pisala Robertovemu očetu dolgo pismo. V njem je naslikala stanje njegovega sina in svoje z najtemnejšimi bojami, da bi se morala smiliti trdemu kamenu.

Toda Robertov oče niti ni odgovoril. In morala je jemati podporo od Alfreda, ki je vsak dan donášal svoj pičli zaslužek ter ga delil z njimi. Zato pa je moral pri njih obedovati in večerjati, kadar je toliko bilo, da so si lahko privoščili tudi večerjo.

Robert je prisedal k mizi, neobčutljiv za vse, kar se je godilo okoli njega. Jedel ni skoro nič, pil samo vodo s kisom pomešano,

dasi je bila semtertja zanj pripravljena kapljica vina, ki ga je bil donašal Alfred Bog vedi odkod. Le redkokdaj se je zgodilo, da je izpregovoril nekoliko besed, večinoma je takoj po obedu poiskal svoj sedež ob oknu ter tako preždel do večera. Nihče ni vedel, kaj misli, kaj se godi v njem . . .

V tretjem tednu takega stanja Robertovega se oglasi nenadoma neki postrešček v njegovem stanovanju. Robert je sedel na svojem navadnem prostoru ter začuden pogledal prišleca. Bilo je nekaj nenavadnega, da se je zglasil kdo pri njih razen Alfreda in včasi hišnega gospodarja. Postrešček pa stopi naravnost proti njemu ter mu odda list, ki je bil nanj naslovljen. Robert ga mehanski vzame ter prečita. Kar se že dolgo ni zgodilo, se je zgodilo danes. Robertu so pordela lica, v očeh se mu je za hipec zaiskril ogenj in vstal je naglo in gibčno, kakor bi bil popolnoma zdrav. Metodi, ki je nad tem dogodkom strmela, je pomolil listič, naj ga prebere. Toda iz njega si ni mogla raztolmačiti ničesar. Brala je samo, da Roberta kliče k sebi neki Zadel, ki ima ž njim govoriti nekaj zelo važnega in nujnega.

Robert pa se je v tem preoblekel, vzel klobuk ter odšel počasi za postreščkom, rekoč Metodi, da se vrne v kratkem . . .

* * *

Robert je moral po poti večkrat počivati. Noge ga niso hotele nositi in so se mu šibile v kolenih. Ali z nenavadno močjo se je vselej dvignil ter stopal dalje za svojim voditeljem. Čutil je, da je dolžan staremu Zadelu, da kolikor možno hitro ustreže njegovi želji. Saj je do danes mislil, da je Zadel gotovo že pokopan, in tudi ta misel je mnogo pripomogla k njegovi duševni potrnosti. Da še živi, to ga je nenadno vzdramilo, to je toliko vplivalo nanj, da se je čutil lažjega in čvrstjega in da je celo preveč zaupal svojim močem.

Prav sredi mesta v široki ulici je stala Zadelova hiša. Bila je zidana zelo ukusno, dasi je bila na zunaj nekoliko zanemarjena. Postrešček ga je vodil v prvo nadstropje, kjer jima je odprla duri neka ženska, gotovo kuharica, ki je v pozdrav samo pokimala z glavo. Robertu se je videlo, kakor bi ne bila zadovoljna ž njegovim prihodom. Toda razmišljati ni utegnil veliko, ker ga je takoj odvedla v veliko, z zastori zamreženo sobo ter ga pustila samega.

Robertovo oko se ni še privadilo teme, ki ga je objela, ko je zaslišal iz kota hreščeči, komaj razumljivi glas starega Zadela.

»Sto-pi-te bli-že, pri-ja-telj!« dejal je jecljaje in zlogujoč. Njegov jezik se je čutil okoren in nezanesljiv.

Robert je stopil korak bliže in zagledal na nizki postelji Zadelo. Mož je bil popolnoma predrugačen. Ona zabuhlost na njegovem obrazu, ki jo je zadnjič v krčmi opazoval Robert, je izginila in gube na obrazu so se bile ublažile. Njegov obraz se je podaljšal in one prikupljive poteze, ki so ga karakterizovale že zadnjič, so bile zdaj videti še značilnejše, še prikupljivejše. Samo oči niso imele več onega mladeniškega ognja, bile so globoče vdrte in medle. Lasje so bili zmršeni in še bolj redki, da so se videli kakor razčehljano povese.

»Sedite, prijatelj!« je dejal nato Zadel zopet težko razumljivo in jecljaje. »Kakor vidite, se mi ne godi baš dobro in čudež je, da še živim.«

Robert je sedel na stol blizu postelje.

»Vidite«, je nadaljeval starec, »mrtvoud me je bil zadel oni dan v krčmi, a zdaj mi je boljše. Toda ne vstanem nikdar več. In hotel sem vas še enkrat videti.«

»Verjemite mi, da bi se bil drznil sam in vas obiskal, ako bi ne bil sam bolan, da nisem mogel od doma«, se je opravičeval Robert, ki se je komaj vzdrževal od utrujenosti, ki se ga je bila polastila.

»Vidi se vam«, je dejal starec ter umolknil za nekoliko časa, kakor bi hotel zbrati svoje misli. Njegove oči so bile vprte v strop in njegove ustnice so se pregibale, kakor bi šepetale molitev.

Robert se je v tem nehote ozrl po sobi. Bila je priprosto, a čedno opravljena. Po starčevem nastopu v krčmi bi ne bil Robert nikdar sodil, da stanuje tako udobno, da je okolica njegova tako čedna. Ali je pa to morda samo zdaj, ko ga obiskujejo različni poklicani in nepoklicani ljudje?

Nad mizico blizu postelje je visela slika, ki je predstavljala žensko, a na vsaki nje strani sta bili manjši podobi, predstavljajoči deklico in dečka. Robert je napel oči in uganil je, da je na srednji sliki Zadelova pokojna žena, nesrečna Vida. Imela je obraz, ki ga ne pozabiš nikdar v svojem življenju, ako si ga videl enkrat. A na njem je bilo zapisanega nekaj nenavadnega, je bila začrtana ona poteza, ki je zarezana v obraze tistih ljudi, ki so odločeni v to, da izginejo s sveta nenadno, hipoma, komaj ko so prikazali ter osrečili svoje obližje, da čuti potem toliko huje in bridkeje, kaj je izgubilo ž njimi. Otroška obraza na vsaki strani sta bila dva angela z

dolgimi, zlatokodrastimi lasmi. — Na mizici je bilo pod steklom povezanih s črnimi trakovi troje šopkov las, ki so se videli, kakor bi vztrepetavali ter se krčili pod Robertovimi pogledi.

V tem se je Zadel zopet obrnil proti Robertu. Gledal ga je nekoliko časa, kakor bi mu hotel pogledati v dno duše. In vse je kazalo, da je starec zadovoljen s svojim opazovanjem.

»Ali ne bi mi hoteli povedati, kako je to, da ste vi — sin nekoga, ki ga nočem imenovati — prišli v take stiske in tako bedo, v kakršni živite? Vidite, nikar ne zardevajte, jaz sem natančno poizvedel vse vaše razmere; tega mi ne bodete zamerili!«

Starec je govoril vedno počasi in Robert je moral dobro paziti, da ga je razumel.

Robert je zopet zardel in razmišljal, kaj naj odgovori. Težko, da bi kateremu človeku razodel svojo povest tačas. Toda neki glas mu je govoril, da je Zadelu dolžan izpovedati se, ako ne morda spričo drugega, pa zato, ker je tudi Zadel njemu razodel svoje življenje.

In začel je pripovedovati. Izprva mu je šlo počasi, jecal je in semtertja mu ni hotela beseda iz ust. Toda, ko se je ugrel, je govoril živahno in temperamentno, da se je starcu včasih zaiskrilo napol ugaslo oko. Samo o razmerju svojem in svoje žene do Alberta ni govoril mnogo. Postavil je sebe kot začetnika in pravi vzrok vsega, kar je prišlo nadenj. In čutil se je pri tem celo nekako vzvišenega, da je dozdevno po lastni inicijativi v gonji za bežečimi cilji podlegel častno in tako zagazil v bedo, ki ni iz nje videl rešitve.

Ko je končal, je iztegnil starec desnico izpod odeje ter dejal:

»Dajte mi roko, mladi prijatelj!«

Robert se skloni k njemu.

Starec pa je nadaljeval, držeč ga za roko:

»Čujte, človek bi se vam smejal, ako bi ne bila vsa vaša stvar silno resna in žalostna. Vi ste dozdej živeli in živite gotovo še v goli domišljiji, iz katere se ne izkopljete nikdar. Nočem vam praviti, da ste ravnali nespametno, hočem si samo misliti, da niste imeli sreče in da niste znali samo pravih potov ubrati, da bi prišli do cilja. Toda to je enako! Glavno je to, da vidim iz vaših dogodkov, da ste ostali vzvišeni nad vsakdanjostjo, da ste ostali neomadeževani ter da je vaša duša čista in blaga, kakršna je prišla iz rok stvarnikovih. To je glavno, kajti vsakemu ni dano, da bi bil močan in stanoviten tudi v tem. In v to je treba veliko več moči nego v to, da se preobrača svet, da si človek ustvari bleščeče ime. In dasi ste

šibki, dasi vas ustraši in obrne najmanjša sapica, v tem ste močni, ako se tudi te svoje moči ne zavedate!»

Starec se je oddahnil ter izpustil roko Robertovo. Črez nekoliko časa je nadaljeval zopet počasi in pretrgano:

»Ne zamerite, da sem vas zadnjič razžalil . . . Prenaglo, prenenadno sem spoznal, komu je podoben vaš obraz in odtod vse posledice, ki so me zadele . . . Ali glejte, tu v postelji, ko sem se zopet zavedel, ko sem utegnil razmišljati po noči in po dnevi, ko so mislili moji možgani čisto in jasno in niso bili omamljeni in utrujeni po preobilo zaužiti pijači, tu sem morda spoznal resnico in spoznal še nekaj drugega, česar sem poprej iskal zaman. Tu sem našel ono pot, po kateri človek pride do večne ljubezni, tu sem razvozlal uganko, kako se lahko — odpušča svojim sovražnikom. In da bodete vedeli, da niso to samo besede, da bodete prepričani, da je v mojem srcu svetlo in jasno kakor solnčnega dne opoldne, vam tu slovesno izjavljam, da sem odpustil — tudi vašemu očetu!»

Starčevo obličje se je svetilo, kakor bi bilo zamaknjeno. Kmalu je šinila črezenj neka senca.

»Samo to mi je žal«, je dejal skoro nato, »da sem se tega zavedel prepozno, da nisem spoznal prej večne resnice. Iz mojega zapravljenega, brezpotrebneža življenja bi bilo lahko vzkliklo življenje, ki bi bilo obrodilo dobrega sadu, ki bi bilo koristno človeški družbi, ki bi bilo zares življenje, kakršno vem zdaj, da bi moralo biti.«

V sobi je nastala tišina. Skozi presledek v zastoru se je vkradlo v sobo nekoliko svetlih solnčnih žarkov in v njih se je kopal droben, komaj viden, kakor zlatorumen prašek. V Robertovi duši je postalo mehko in svetlo, pozabil je za trenotek svoje izmučenosti, pozabil svojega trpljenja in čutil je nekaj lahkega in hkratu domotožnega. Polotilo se ga je neko hrepenenje po davno minolih časih . . . po mladosti . . . po otroški dobi. A ta je bila daleč, daleč:

»Oj tam za goró, oj tam za goró . . . —«

In kakor bi bil starec uganil njegove misli, se je tožno nasmehnul ter dejal:

»Škoda, škoda, da se ne more več popraviti. Mladost, življenje, vse je za nami tako daleč, tako daleč . . . oj tam za goró! . . .

Šlo je že pod večer. Iz sobe so izginili, oni beli solnčni žarki in postalo je skoro temno.

»Prosim vas, dvignite zastore«, je dejal Zadel Robertu.

In ko so se zastori skrčili navzgor, se je pred Robertovimi očmi razgrnil diven prizor. Soba, ki je bival v njej stari Zadel, je imela okna na vrt proti zahodu, odkoder se je videlo do bližnjih zelenih holmov mimo mestnih hiš. In tam nad najnižjim holmom je plavala velikanska rdeča krogla kakor na zelenih morskimi valovih, ki so se zibali v rahli večerni sapi prav lahko . . . lahko. In oblak, ki se je bil prav tačas privlekel nad to čudovito ploščo, je bil zlatorumeno obrobljen, od začetka samo spodaj, a potem više in više, kakor bi ga sproti izdelovala in zlatila nevidna umetnikova roka.

Robert je obstal pri oknu ter zrl na to sliko in ni se mogel ločiti od nje. Zadel je obrnil proti oknu svojo častitljivo glavo in njegova ustna so se počasi zaokrožila na zadovoljen, blažen nasmeh.

»Glejte ga, Njega, v vsem Njegovem veličastvu!« je dejal poltiho in sklenil na prsih svoje uvele roke.

In bilo je obema, kakor bi v tem hipu priplul Njegov dih nad njiju, kakor bi se bil nastanil v tej sobi On, ki sta ga v tem trenutku čutila oba v svojih mehkih, dovzetnih srcih.

Solnce pa se je nižalo . . . zeleni valovi so se večali . . . oblak nad holmom je temnel . . .

»Torej hvala lepa na prijaznem popoldnevu!« je dejal Robert ter se hotel posloviti. »Ne pozabim ga nikdar, nikdar. Vaše govorjenje mi je okrepčalo dušo in telo. Hvala vam tudi lepa na tem, kar ste storili mojemu očetu! Morda pride čas, ko mu bode dobro delo, ako zve, da mu je bilo odpuščeno!«

»Ne hodite še, saj imate dovolj časa«, je dejal Zadel. »Popolnoma sem pozabil, da se vam je tudi okrepčati.«

Pozvonil je in prišla je kuharica, ki ji je naročil, kaj naj prinese . . .

In po dolgem času je imel Robert zopet dober tek. Vse mu je dišalo, mrzla perutnina in salata in peneče vino. Lica so mu začela rdeti in čutil se je krepkega in zdravega. Kako malo je včasih treba, da se človek razvedri, da ne čuti več boleznih, ki ga je tlačila morda že dolgo in dolgo!

»Toda, sedaj še nekaj drugega«, je dejal Zadel. »Sedaj, ko sva se dogovorila marsikaj lepega, treba, da zineva tudi kaj potrebnega. — Glejte, jaz potrebujem človeka, ki bi vzdrževal moje posestvo v redu. Dozdaj sem ga opravljal sam, a kakor vidite, ga odzdaj ne morem in ne bom mogel več. Vi ste brez službe in kolikor toliko izvedeni tudi v tem. Ali ne bi hoteli prevzeti tega nase?«

Robert bi bil skoro pokleknil pred starca. Kaj takega se ni nadejal. Preveč je bil že vaje, da so ga pehali od vrat do vrat, preveč je bil že vaje ljudi, da bi si bil mogel misliti na svetu še tako dobrega človeka. Sam ni vedel, kako bi izrazil Zadelu svojo hvaležnost.

»Že dobro, že dobro«, je dejal Zadel. Drugega ni treba, kakor da se kmalu preselite k meni z ženo in otrokom. V drugem nadstropju je stanovanje kakor nalašč za vas!«

Torej tudi to! Robert ni vedel, kje mu stoji glava. Gledal je okoli sebe, kakor bi se hotel prebuditi iz sanj, kajti drugega si ni mogel misliti, nego da sanja. Toda pred seboj je videl starčevo dobrohotno lice, videl njegov srečni smehlaj in zavedel se je.

Sklonil se je nad starčevo uvelo roko ter jo poljubil . . .

Solnce je tedaj popolnoma zašlo, nad holmi je ostala samo še svetlejša krpa neba in drevje se je zibalo in črnelo od daleč . . .

* * *

Po mestu so že prižigali luči, ko je stopal Robert proti domu. Že dolgo, dolgo ni bilo njegovo srce tako lahko kakor danes, že dolgo se mu niso noge tako naglo in same ob sebi premikale dalje po ulicah kakor danes. Na ono bol ob sencih in na mučno utripanje žil, ki se je bilo v tem hipu zopet pojavilo vsled današnje nove razburjenosti, niti ni mislil, ni hotel misliti. Njegova duša je plavala v novih iluzijah, prepričan je bil, da bode stari Zadel živel še dolgo, da bode on pri njem še dolgo, morda toliko časa, da se v njegovi rojstni hiši izpremene razmere in se omeči oče. Čas prinese vse, zaceli in ozdravi vse, izpremeni in ogreje srca, da izgine iz njih sovraštvo in srd ter se naseli v njih ljubezen. To je spoznal posebno danes, ko je bil pri Zadelu. Toda pomislil ni, da čas tudi popolnoma zakrknje srca, da jih ogradi z neprodinim oklepom, ki se ne odpre niti bedi, niti prošnjam in solzam. Pomislil ni, da mora v srcu, kakršno je imel stari Zadel, biti vendar skrita še kal ljubezni in dobrote, sicer se ne more vzbuditi, ne more na dan z novo življensko močjo . . .

In Robert je mislil na Metodo, mislil na svojega sinka. Čudno se mu je videlo, kako je to bilo mogoče, da se ni te dni prav nič ogreval zanju, da ju je celo težko gledal, ako sta mu bila v bližini ter ga klicala. A zdaj mu je bilo tako mehko ob spominu na njiju! Predstavljal si je Metodino veselje, ko začuje veselo novico, ko bode

videla, da sta zopet samosvoja, neodvisna. In nekaj takega kakor sramota mu je hipoma prilezlo v dušo, ko se je spomnil, kako je bil te dni odvisen od Alfreda, ki sam ničesar ni imel, od Alfreda, ki se je bil že nehote tako daleč oddalil njegovi duši. Stresel je z glavo, da bi se izgubila ta nevšečna misel, in hitel dalje. A ta misel se ni dala otresti, nadlegovala ga je dalje, da mu je postajalo tesneje in tesneje. In začel je pripisovati vso svojo bolezen samo temu vzroku in plaho je prisluškal, ali se morda ne vrne več . . .

Dospel je pred vrata svojega stanovanja in potrkal.

Ko je vstopil, je uzrl Alfreda, ki je sedel ob koncu mize in glodal neko kost. V sredi na zaprtem stolcu je sedel Svitoslavček ter tolkel z ročico ob mizo in se smejal. Po mizi pa je ležalo nekaj ostankov sluznega mesa, ki so se bili raztrosili.

Alfred ga je vprašujoč pogledal, a Metoda ga je vprašala:

»Kaj novega, Robert?«

Toda Robert ni odgovoril. Pogled na Alfreda mu je bil v tem hipu tako zoprni kakor morda še nikdar v življenju. Bal se mu je pogledati v oči, čutil je, da je nasproti njemu še vedno otrok, da ga lahko še vedno podvrže svoji moči, kadarkoli hoče. A on je odslej hotel stati na svojih nogah, hotel je biti svoj gospod.

In šel je mimo njega v sobico ter zvrnil se na ležišče in obrnil v zid.

In morda je bilo danes prvič, da je Alfredu imponiral, kajti niti besede ni bilo iz njegovih ust. Kmalu je vstal ter se poslovil.

Ko je Alfred odšel, je Robertu odleglo. Poklical je Metodo k sebi, sedel na rob postelje ter jo objel. In pripovedoval ji je, kar je doživel danes.

Pozno v noč sta še govorila, bodočnost se jima je kazala v lepših bojah . . .

Jaroslav Vrchlický.

Za »Ljubljanski Zvon« napisal Jan Voborník (Litomyšl).

Dečati se z Vrchlickým pomenja toliko kakor prizadevati si, proučiti znaten del novodobne evropske poezije. Njegovo ime nam kliče v spomin nepregledne vrste predstav iz razsežnih umetniških svetov. Doma, namreč na Češkem, Vrchlický pomenja voz, na katerem visi cela mreža slovstvenih čeških vprašanj. V njem se osredotočuje sporni problem o uspešnem ali neuspešnem razvoju novočeške poezije.

Ta spor se je pričel že z Máchom, a zagonetka sama se je razvozlala šele po l. 1848., ko je nastopil Frič, zlasti pa Hálek in Neruda. Zoper to mlado generacijo so njeni nasprotniki zagnali v svet krik o škodljivih smeréh, strašilo o nenravnosti in kozmopolitizmu. Hálek in Neruda sta se borila zoper tako podtikanje v »Obrazech života« (»Slike življenja«). Razglasila sta, da je predmet poezije človek, predmarčno slovstvo pa da ni sposobno, da bi bilo temelj nadaljnemu razvoju, dokler se ne okreпча s sokom poezije vsega sveta.

S tem je bila napovedana smer pristne človečnosti, humanizma, ki jo je itak za svojo spoznaval duh Kollárjeve ideje o razmerju Slovana do človeka, duh vsled revolucij pomlajene Evrope ter duh češke mladine, ki se je navdušeno oprijela te smeri. A vsled tega se še niso zadržale težnje, ki so si želele razvoja edino na domačem in slovanskem temelju. Nasprotno, sčasoma so se javljale celo tem glasneje, čim bolj je ponehaval kozmopolitična navdušenost pri samih voditeljih. Valovi mladega navdušenja in zrelega iztreznjenja se vrste potemtakem neprenehoma v zgodovini češke poezije. Neruda »mladi« je ukazoval, učiti se od vseh narodov in ne bati se pri tem nikakega raznarodnja; prevajal je iz Hugove »Legende v ekov« ter vpeljal razmišljavno (refleksivno) poezijo. Neruda »poznejši« je obsodil z drugimi vred celo samega sebe, češ, da so prej vsi gazili po tujih tleh, da so se oblačili v uniformo svetovnosti, domačo zgodovino pa da so zanemarjali itd. To so bili vzdihljaji skesanega srca, iz katerih so pozneje izniknili »Zpěvy páteční«.

Vrchlický se je oklenil gesel Nerudove mladosti. Izrazito označujejo njegov umetniški značaj moderne zahteve, po katerih so bila ona gesla razširjena ter natančneje določena: »Vse umevati in vse

pojmiti, vse ocenjati, iz vsega kakor čebela iz cvetlice srkati, kar spoznaš za dobro in kar te razveseljuje, navduševati se za vse faze evolucije človeškega duha . . .«, to je neizogibna potreba novodobnega umetnika, to je moderni diletantizem. In nadaljnje geslo: »Smešno bi bilo, danes ne poznati vseh pesnikov in vseh slovstev«, in to je umetniški kozmopolitizem (»Osvěta« 1892: Myšlenky o franc. románě). Za svojo narodnost se ni bal, kakor mladost sploh ne pozna bojazni, da, vprav nasprotno je gledal, kako plemeniti kozmopolitizem čvrsto pospešuje ljubezen do domovine. »Čim širši imaš razgled po svetu, tem dražja ti je ta mala tvoja domovina.« To je z dejanji izkazal tako on, kakor Zeyer, Neruda in Čech.

Sicer pa Vrchlický ni preveč teoretiziral, ampak se je oprijel dejanj. Razrešil je tudi drugo stran kozmopolitičnega boja s tem, da je ustvaril izvrstne vzore narodne poezije ter je potemtakem spojil modernosvetovno z narodnim, in to je tisti smoter, za katerim je prvotno stremil Neruda. Vrchlickega je zadela najbolj naporna uloga, obenem pa najmanj hvaležna, vtiskati češkemu pesništvu obliko in duh dobrega evropeizma, premagovati enolikost nemškega vpliva z vplivi drugih slovstev, zlasti romanskih, ter ustvariti tudi lastno zalogo bogate in vsestranske umetnosti, da ni treba toliko tujega blaga.

Jaroslav Vrchlický je v češkem slovstvu velepomembna prikazen, ki pozitivno rešuje vprašanje, v kakem razmerju je češka poezija z resnico, da se namreč češki narod v hudih borbah ne more sklicevati na nič drugega kakor na svojo lastno književnost, da mora izkazati pogum in zmožnost, kako zna tekrovati v najplemenitejših težnjah za narodni obstanek ter da izpriča svojo neizogibnost v razvoju evropske omike.

Pesniku Vrchlickemu se očita marsikaj. A vendar, ako bi pri-pustili tudi vsa očitjanja, ostane mu vselej še toliko vrlin, kolikor jih zadošča več nego dovolj za dokaz, da je Vrchlický genialen duh, čigar prihod je velevažen naroden dogodek, mnogo tehtnejše važnosti, nego moremo zdaj prav slutiti.

Že prvi njegov nastop je bil nekaj izrednega. Nobenega drugega pesnika pesniški prvenci niso obudili toli nepričakovane pozornosti in občudovanja na Češkem kakor njegova lirika »Z hlubin« (Iz globočin) 1875 in »Epické básně« (Epske pesmi) 1876. Oso-bitno pa je bila zadnja zbirka občudovanja vredna, tista zbirka, ki ima 26 krajših pesmi, balad in romanc ter en daljši romantičen epos. V tej zbirki 17 do 20letnega Vrchlickega so vsi pesniški prvenci tako dovršeni, da se še dandanes štejejo med najboljše umetniške

proizvode Vrchlickega in vobče med najkrasnejše bisere češke pesniške književnosti. A takrat, ko so bile prvokrat objavljene »Epické básně«, niso ravno toliko vplivale na čitajoče občinstvo kakor njegova liriška knjiga »Z hlubin«. Nekoliko radi presenetljivo krasne oblike, bolj morda še vsled svoje svetobolne razpoložnosti je zavzela vsa srca mladine. Vsebina epske zbirke in oblika obeh zbirk karakterizujeta že jako izrazito celega pesnika. Samo vsebina lirike se je pozneje močno izpremenila. Borbo genialnega umetnika z dvomi opisuje jako značilno na čelu postavljena legenda o Thorwaldsensu; notranja oblika vsled globokih misli, zunanja oblika vsled svojega dovršenega okusa je svedočila že o neobičajni duševni zrelosti ter tehniški izurjenosti. In kako raznolika, pestra je vsebina njegovih pesmi! Tragedije zakonske nezvestobe; idealno krasni dve sliki močne materinske ljubezni; ponosno herojsko kljubovanje; basen o kralju, vojskujočem se s premočjo smrti, ki je zakon večnega uničevanja; romantika ciganov, sinov neomejene prostosti; romantika davnih dogodov iz časa selitve narodov; kosmične basni; Dansko, Norveško, Špansko, Poljsko, puščave, morje; sijajnost dikcije, osredotočenost in izrazitost balad, sanjavost basni, globokost alegorij; vse ima Vrchlickega Muza: bogastvo, raznolikost, lahkost, prožnost, vnetljivost, močno domišljivost pa tudi voljo — skratka, Vrchlický je mojster. Tako se je predstavil Vrchlický kot epik. V liriki pa se je pri njem pokazal neki deloma priučen, deloma bolehav pesimizem, vendar tudi tako je takoj s početka krepko zadel. K temu pa še sodi zbirka prevodov iz Viktorja Huga l. 1874.

Potem pa je vsako leto bogatil češko slovstvo s proizvodi svojega duha in občudovanje čitateljev je raslo. Ena vrsta lirike opeva pesnikovo življenje, njegove doživljaje in razpoloženja in je potemtakem nekak pesnikov dnevnik in izpoved, v kateri nam razodeva svoje najtajnejše misli in občutke. Ta vrsta Vrchlickega lirike je najobsežnejša in najlepša. Nad 20 debelih zvezkov je je. V drugo vrsto pesnikove poezije prištevamo zbirke filozofsko-historičnih, lirskih in epskih pesmi, med katerimi nam predstavlja eden del notranje harmonski ciklus neke epopeje človeštva, po številu tudi kakih dvajset. Slednjič se ena vrsta peča tudi z domoljubjem. Pesniških knjig je torej kakih 64, dram pa čez 20. K tem se prišteva nekaj knjig v nevezani besedi, povesti, studije, literarni essayi, slednjič kakih 30 knjig prevodov; med njimi obsegajo nekateri več zvezkov. Vsega skupaj torej poldrugo sto knjig v 30 letih literarne delavnosti (1872—1902).

Ideje in predmete za svojo Muzo je izbiral Vrchlický s celega sveta. Vendar pa takoj spoznamo, ako pazno čitamo pesnikove proizvode, da so se mu bolj omilili nekateri predmeti in ideje, recimo: narava, Bog, človek, človeštvo in domovina, znanstvo in verstvo, ljubezen in lepota. Razen tega se pojavlja v poznejših knjigah vedno več časa in okoliščinam primernih idej. Kjerkoli se je, bodisi doma, bodisi po svetu, zgodilo kaj važnega po idejah, vse v njegovih knjigah pesniški odmeva. Vrchlický je univerzalen.

Narava mu je izprva (Z hlubin — Iz globočin) samo slika človeške bede. Pesimistne nazore mu je rodilo deloma čtivo, deloma bolno telo. A ko je okreval, je stopil z naravo v drugo razmerje. Njeni pojavi so nastopili v bolj konkretni obliki, nazori o njej so se mu ujasnili ter zadobili moč individualnega prepričanja. Vrchlický je potem postal navdušen slavitelj narave (»Duch a svět«) in helenske antike, gledal pa je na svet in naravo z mitičnega stališča; a »mythos« mu je bil samo konkretna oblika panteizma. Narava mu je večno božje odelo, vedno plodilna moč življenja, večni izvor in grob vsega. V ožjem zmyslu je narava sila zemeljske snovi, moč solnčne toplote in svetlobe, moč življenskih nagonov, veselje in kras sveta. To je starogrški Pan, pa obenem tudi Afrodita. V taki naravi je pesnikov »Eldorado«, v taki nahaja tudi svojo Muzo. V pesniški zbirki »Dni a noci« poje: »Vsaki pojav v naravi je meni pesem. Najkrasnejša pesem mi odmeva iz poljuba; zgodovina človeštva je gromovit epos in njegovo življenje je drama.« Drugikrat predstavlja narava pesniku izvor skrivnosti (»Sfinx«), ki obdajajo človeka z grozo nadležnih vprašanj in problemov. Naposled mu je narava tudi pokrajina bujno zelenih dreves, ljubečih se ptičkov, obokana z višnjevim nebom. In tu se pesnikovo motreče oko zagleda v neskončnost, in njegova pozornost ne zgreši niti najneznatnejše stvarce. Tako se pesnikov pojem o naravi izpreminja in vrsti v teh treh ravnokar navedenih nazorih in ž njimi se vrsti tudi pesnikovo razpoloženje. Spočetka prevladuje mračen pesimizem, pravzaprav ponos v sebe zamišljenega in sebi zadostujočega umetnika, potem pa kipeča radost panteizma. Tukaj nahaja Boga in evolucijo ljudstva. Dotika z dobrimi pojavi obuja v njem sočuvstvo in pomilovanje. Tu nahaja človeka realne istinitosti.

Izprva je pri Vrchlickem človek revno bitje, čigar edini cilj je grob. Tega pesimizma se je sicer rešil, a nezadovoljen s svojo dobo, je šel v zgodovino kakor Dante v pekel, da se pouči o mukah in nadlogah človeštva. Voditeljica mu je humaniteta, ideja, ka-

tero vidi razvijati se v teku človeških vekov. »Njena zarja v zgodovini — to so stopinje boga («Sfinx»). To je geslo Hugovega duha. Začetek, rast in razvoj človeka opisuje deloma po naravnih naukih, deloma tudi po mitih; priznava sv. pismo (dobo očakov), pa tudi talmud, priznava starogrško bajeslovje, pa tudi srednjeveške legende in basni, priznava zgodovino in kroniko, kakor tudi staronarodno ustno izročilo. Vse ocenjuje, v čemerkoli se je kdaj in kje pojavilo človeško bitje. Izprva ga ljubi radi njegove moči in velikosti (Epické básně = Epske pesmi, Duch a svět, Mythy, Perspektivy, Staré zvěsti), potem radi njegove lepote in sijajnosti (helenski in renesančni motivi), naposled radi njegovega trpljenja in bede — iz golega sočuvstva. To zadnje se že nanaša na sedanjo dobo, v katero se je zopet vrnil, ko je prehodil vso epopejo. Našel je češko ljudstvo »Selské ballady« = Kmečke balade), domovino («Hlasy v poušti« = Glasovi v puščavi), našel je slabotne in zatirane, otroke in delavce. Od pamtiveka vidi dvojno ljudstvo: tu z brezobzirnim in sebičnim, silovitim in razbojniškim razumom, ondi z otožnim, nežnim in požrtvovalnim, miroljubnim in blagorodnim čuvstvom. Razum je zatiralec, ali, ako je cilj človeštva napredek k boljšemu, potem mora čuvstvo doseči enako pravico z razumom. Vstati mora ubogi Lazar; imejmo samo ljubezen, sočutje in voljo k dobremu («Sfinx»).

Tukaj je pesnik našel Krista. Ljudstvo se nikoli ne odreče sebičnemu delovanju, že radi tega ne, ker mu je sovražna Sfinx narava, katero mora z razumom premagovati. Toda tudi čuvstvena polovica človeštva ne sme izginiti. Nietzsche je zablodil, ker je »ubil sočutje« («Žamberské zvon y« = Žamberski zvonovi). Egoistno delo še človeku ne zadošča. To podpira despotizem, vodi človeka k telesnemu in duševnemu suženjstvu. Iz despotne in suženjske duše so izhajali stari bogovi groze kakor tudi bog stolpov, cerkva in obredov. Pravi bog je velik, svet bog veselih dejanj, bog navdušenih teženj, Bog Osvoboditelj . . . («Dni a noci»). Narava nas vodi k temu Bogu, budeč v nas sočutje, ljubezen in duh svobode. Kristus je poslanec Boga Osvoboditelja. Zmagoval ni toliko s čudeži kakor z ljubeznijo («Perspektivy»). Prišel je osvoboditi podjarmljene in majhne, a svet ga je zapustil v teh težnjah in tako traja njegovo suženjstvo dalje.

Kaj početi? Preroditi se je treba! («Breviř moderního člověka»). Ta preporod pri pesniku ni vselej enako razložen; največ še govori, da se to more izvršiti po ljubezni in dobroti.

Vse na svetu je zmota — celo resnica, vera, odgovornost lastnih dejanj in očitane vesti so zmota, samo oni dve ideji sta pravi («Dědictví Tantalovo» = Tantalova dediščina). Toda, če sta ljubezen in dobrota pravi ideji, potem mora veljati Kristov zakon in svet mora preporoditi krščanstvo. Ali vendar nam tega pesnik ne odobrava popolnoma in vselej, kajti drugje »Nové zlomky epopeje« = (Novi drobci [fragmenti] epopeje) pravi, da se svet prerodi le po lepoti, a po krščanstvu le zamira. Med vsemi ljudskimi vekmi se mu zdi eden najimenitnejši, namreč: »Hellady sen sladký« (Sladki sen Helade). To je bil po njegovem umevanju vek moči, lepote in veselja, idealni vek, in nikdar ni mogoče, da bi bil takšen vek popolnoma in za vselej izginil. On je sicer izginil, a to samo radi tega, da se kdaj povrne še boljši in veselejši. Ta helenski vek je imel napako, radi katere je zaslužil, da izgine: imel je suženjstvo. Ali imel je ideal lepote, in ta se mora vrniti, kajti drugače si ga ljudstvo samo pokliče, da ne pogine. In v istini je sedaj tako hudo, da ne more biti hujše («Poutí k Eldoradu» = Poti k Eldoradu, »Psyche«). Zato je že čas blizu, ko se zopet prebudi Pan in se povrne Afrodita. Nekatera znamenja že napovedujejo ta čas («Skvrny na slunci» = Madeži na solncu, »Nová renaissance«), osobito pa veselje pesnikov, ki so zapuščeno lepoto varovali zvesto v svojem zatišju. »Jaz čuvam krasoto«, poje o sebi pesnik. Visoko povzdiguje pesnik nalogo poezije: biti pomočnica Boga Osvoboditelja na zemlji. Pan in Afrodita ga ne bosta ovirala; to so radosti zdrave človeške čutnosti, katere je zatiral samo napačno razumevani Bog srednjega veka (asketizem).

To je poskus, iz pesnikovih raztresenih izjav napraviti neko sestavo. To je humanistično-poetična religija. V njej je kult krasote, helenizma, telesnosti, kult naravne humanitete, ali vse se steka z izpopolnjujočo se težnjo k sočutju in ljubezni. Temeljno načelo je: »Izpopolnjevanje se je ukoreninjeno v človeškem hrepenenju.« («Nové zlomky epopeje.») To idejo je uzrl pesnik v epopeji človeštva. Kdor je ne vidi, je žrtev temnega demona analize, brezverstva in skepse. Tudi njega, Vrchlickega, ta demon često in često napada in zapeljuje v pesimizem, a vselej samo za nekaj časa. To je nezogibna usoda pesnikov; oni se morajo boriti z demonom, zakaj oni morajo poznati in občutiti vse, kar tare človeka. Ali zato niso pesniki, da utonejo v pesimizmu, temuč da ga premagajo in pokažejo sotrpčemu ljudstvu solčni sijaj tudi v najbolj otožni dolin solz. Ta vzneseni poklic ima umetnost.

Povsem dosledno vidi pesnik takega prepričanja povsod v zgodovini, da vlada v zlic vsem grozam neki zakon pravičnosti, ki je neizogiben, da se človeško hrepenenje po popolnejšem izpolni. Skoro vse epske pesmi imajo nalogo, izpopolniti pesnikove »Zlomky epeje«, da izpričajo navedeno resnico. Posebno važno nalogo imajo tukaj velike pesnikove kompozicije.

Pesnik je opazoval valove nastajanja in propadanja narodov, valove začetka in konca raznih ver. Z zanimanjem opazuje zlasti usode majhnih narodov, s silo zatiranih in uničevanih. Koga zadene poguba? vpraša. »Vselej samo tistega, kdor jo zasluži!« odgovarja Ahasver Bar-Kochbovi ženi. Kdor je zaslužil, da bo uničen, ne uide pogubi, naj se je še tako brani, in nikakršen napor tu ne pomaga znovič zgraditi to, kar je bilo obsojeno in že uničeno. Lahko se najdejo ljudje velike odporne volje, ki hočejo izprevrniti kolesa usode, toda poginejo sami pod kolesi. Stari Rim je padel; zapadel je prokletstvu materializma. Niti umetno vzdrževani kult starih bogov, niti mračna filozofija cesarja Justinijana ga nista mogla več vzdržati.

Samo omejena človeška pamet si more domišljati, da more kakršnakoli moč določevati duhu smer. Sleherni posamezni odpor je »samo vznemirjenje slabotnega vala proti tokom večjih valov in slab valček se razbije v objemu svojih bratov« (»Bar-Kochba« 1897). Upor, katerega je provzročil Akiba, ni mogel imeti uspeha. Židje so dali svetu enega Boga, in to je zasluga, radi katere niso imeli biti iztrebljeni, celo z mnogo stoletij trajajočo silo ne. Toda oni niso razumeli svoje naloge ter so iskali svoj narodni smoter v posvetni oblasti, v posvetni moči, katero so nameravali ohraniti z oboroženo močjo proti Rimu. Pad je bil neizogiben, tudi ko bi se ne bil dal Bar-Kochba zapeljati k hudodelstvu.

»Julian Apostata« (1885) in »Bar-Kochba« (1897) sta filozofski pesnitvi dramatične oblike in opisujeta velikanske poskuse za povzdigo izginjajoče preteklosti. Po prepričanju oseb so ti poskusi opravičeni in domoljubni, koristni in dobri; a v istini so le brezmiselna in nazadnjaška dejanja — tragedije človeških zmot.

Krščanstvo je premagalo Julijana, zato ker je spiritualnejša ideja vselej močnejša. Pomaterializirana vera ne da moči, istotako filozofija ne. Nasprotno pa tudi spiritualizem ne sme prevladovati, ker drugače uniči popolnoma pravice telesa. Kjer se je tako zgodilo, recimo, v asketizmu, ondi se je narava hitro maščevala. To kaže pesem »Hilarion« (1882), za katero vidimo neko pripravo v pesmi »Socha« (Kip). Po asketizmu je bilo porušeno ravnotežje v

tej meri, da je padel in na svet, od njega uničeni, se je vrnilo veselje in čutnost, ljubezen in krasota. Tako torej popravlja helensko poganstvo napako prenapetosti meniškega krščanstva. Kjerkoli pa puščavništvo ni zabredlo tako daleč, recimo, do uničevanja telesnega življenja, ondi je seveda prispelo k povzdigi človeške civilizacije. To so bili veliki možje, vzori duševnega ravnotežja, ki so, ko so predtrli h krščanstvu, dospeli iz paganskih spon naravne odvisnosti k svobodi neumrljivega duha, peljali svoj narod k jedru nove vere, k sočutju in ljubezni. Sijajen vzgled za to je bil na Češkem sv. Prokop (»Legenda o sv. Prokopu« 1878). Obema junakoma, tako Hilarionu kakor Prokopu, podeljujeta složni nazor in vera izreden vzlet iz mogočnost.

Pesem »Twardowski« (1881) opisuje novodobni duh bolestrnega modernega moža. Rojen z grehom, s kletvijo obložen, zapada v oblast demona, ki nanj preži že v zgodnji mladosti, da se ga polasti. To je skepsa, nevera, dvomljivost. Z denarjem zapelja devojko, a sočutje do nje prebudi v njem vest in pomilovanje. To ga vodi k dobremu. Razpor med zemljo (materijo) in nebom (duhom in vero) ga pusti nazadnje v praznoti dvomov med obema. Muke tega razpora so njegove vice. Bile bi pekel in obup, ako bi ga ne varovala kes radi zlorabljenе ljubezni in zasluga za dobro dejanje in sočutje. Z dobrimi dejanji in sočutjem si zasluži moderni človek rešitev. Z umom ni mogel najti Boga, kajti Bog je razumu nepoznan, toda našel ga je s srcem. Očitane svetohlimbe tukaj ni opravičeno. Twardowski je Poljak in torej je njegova pravovernna oblika katolištvo. Ruski človek enake vrste postaja Tolstoj. Novokrščanstvu kesajočih se francoskih pesnikov je duh te pesmi manj podoben. Pesnik sam v svojem razvoju ne hodi po taki poti. Po pesimizmu in panteizmu je na poti k neki stoiško-hedonistični življenski modrosti. Ideja ljubezni in sočutja postaja pri njem čimdalje bolj iskrena in globlje ukoreninjena.

Ideja ljubezni zavzema pri Vrchlickem vprav imenitno mesto. Pojem ljubezni je dokaj obsežen, zato je ta obseg često teman in nedoločen. Najjasneje nastopa spolna ljubezen, katero pesniku često očitajo, ker jo odkriva z odkritosrčnimi in smelimi izrazi in ker neprisiljeno opeva kras nagote.

Ta silni, v nikakem oziru niti izprijeni niti bolehavei erotizem, ki ga provzročča močno in zdravo telo, od antike vedno proslavljani nagon spomladanske narave se brez dostatnih dokazov ne vpoštevata, dasi se prav dobro ve, da »je kakor genij narodov tako genij po-

sameznikov pred vsem telesen«. Erotizem ni erotomanija, kakor se včasih zamenja — po krivici. Duh Vrchlickega je torej v tej smeri močno renesančen, in po tem je treba presojevati njegov ideal žene, ki ni nikakršen mističen kult gotičnih Madon, ne kult moderne brezčutne levinje, tem manj kake emancipovane žene. Njegov ideal žene ima obliko boginje, ima ljubeznipolno in vdano srce, in naloga njegovega ženskega ideala je, dopolnjevati hrepenečo dušo moža soproga, čigar je veselje, družica in največje tešilo, a včasih tudi njegovo prokletstvo. Ženska duša je nedoumen, nedosežen, nezasleden prepad, pravcata Sfinga, angel in vrag obenem. V zadnjih svojih pesniških zbirkah je shranil Vrchlický veliko sentencij te smeri iz svoje grenke izkušnje.

(Konec prihodnjič.)

Notturmo.

III.

Noč oblačna brez zvezdá,
misel mračna v dnu srca . . .

Oj, da morem, ljubica,
k tebi v mirni stan v poset,
ko mrak ovija tihi svet
in vrag slepi in vene cvet.
Potni lasjé, motné oči,
telo drhtelo bi strasti . . .

Zaman, dan beli se zlatí,
presladko ljubica še spi,
in angel poleg nje stoji
in limbar bel nad njo drži.

IV.

Nagni, nagni k meni se,
sladko, ljubljeno deklè,
ah, da tvoje cvetne grudi
bi blazina mi bilè!

Črne tvoje so oči,
ogenj v njih mi plameni,
oj, ne pusti, dekle drago,
da srcé mi vpepli.

Čaroben le nasmehljaj
ti krog usten zaigraj,
z vali svojih las deltečih
pa ovij me in obdaj!

C. Golar.

Črtice.

Spisal Ivo Šorli

3. Mamica.

Lskal sem stanovanja nekje blizu univerze. V visoki hiši L...ske ulice sem pozvonil v tretjem nadstropju.

Odprla mi je dražestna plavalaska in me sprevedla v čedno sobico. Take še nisem imel! Celo hoditi bo mogoče po njej! Od vrat do mize celih pet korakov! Iz okna najlepši pogled na obširen, svež vrt. In pa plavalaska! Ostanemo!

Za svoje ljudi se nisem veliko brigal, niti za plavalasko ne. Samo dva dni sem bil malo, malo zaljubljen! Imela je sicer polno zapeljivih navad; kadar je govorila z menoj, je na primer vzela vselej svoj klobuček v roko in ga mencala kakor kak paglavček v zadregi. Toda človeku, kakor sem jaz, to še ni vse!

Imela je morda tridesetletnega brata, slikarja, krepkega človeka, še enega petindvajsetletnega, davčnega adjunkta, sedemindvajsetletno sestro pa staro, sivo mamico. »Okrajnega glavarja vdova« je stalo spodaj v veži na seznamku strank. Najbrž so živeli le ob neznatni pokojnini, — še dekle niso imeli.

Pospravljala mi je gospa sama. Plaho je prišla vsakokrat v mojo sobo in tiho, da je skoro še slišal nisem, je opravljala svoj posel.

Njen obraz je bil voščenobled, a tako mil, dobroten . . . Včasih srečam take stare, ljube obraze na cesti . . . »Mama, ali si prišla ti nazaj? Tako težko mi je živeti brez tebe! . . . Zakaj si pustila svojega otroka tako samega v mrzlem svetu? . . .« Pa gre mimo in misli na lastnega otroka . . . Nikoli me še ni videla . . . A jaz bi ji storil rad kaj dobrega radi svoje svete mamice, ki je ni več . . .

Prihajala je tiho v mojo sobico in tiho odhajala iz nje . . . Včasih, ako sem govoril z Elzo, me je boječe in proseče pogledala. Boji se za svoje dete! sem si mislil . . . Ne boj se me, mamica! . . .

Oni dan sem potreboval neke stvari in jo prosil k sebi v sobo. Sedela je vsa objokana v kuhinji.

Osupel sem jo pogledal.

Zajokala je in stopila trepetajoč k meni.

»O . . . gospod Šorli . . . ni ga, ni ga miru pred tem človekom . . . Vsak dan skoro prihaja . . .«

»Kdo? Kdo prihaja vsak dan?« sem se začudil. Ničesar nisem razumel.

Pogledala me je prestrašeno in se pomikala proti durim.

»Vi ne veste? . . . Seveda vi ne veste . . . Prosim, prosim, oprostite! . . .«

»Toda kaj je? Jaz res ne vem . . .«

»Ne, ne, zdaj ne . . . Otroci bi me videli . . . Otroci ne smejo vedeti ničesar! . . .« je jecljala in izginila.

Strmel sem začudeno zanjo . . . kakor da je šla prikazen mimo mene . . .

Ob treh sem odhajal mimo kuhinje v kavarno. Pogledal sem skozi steklena vrata in obstal . . . Ždela je na nizkem stoličku ob ognjišču in gledala brezizrazno pred se . . . solza za solzo čez blede lice . . .

Zbolelo me je . . .

Odprl sem vrata in stopil k njej.

»Povejte mi za božjo voljo, kaj vam je? Ako le morem, vam pomagam!« sem jo prosil.

Najprej se me je ustrašila, da se ji je zganilo celo šibko telo, potem pa je prosila, naj sedem.

»Zdaj ni otrok doma, zdaj vam lahko povem . . . Avrelijo mi je pregnal . . .«

»Oprostite, milostiva, kdo pa je Avrelija? Kdo je ta on?«

Bila je videti vsa zmedena.

»Avrelija? . . . Avrelija je tudi moj otrok . . . Še mlajša je nego Elza . . . Pri nas je stanoval pred vami . . . Ne vem, kaj so imeli, a moji otroci so poštene! . . . Vedno in vedno preti, da nekaj izda . . . O, da bi jaz reva vedela, kaj da je! . . . K Avreliji je hotel vselej, a jaz ga nisem pustila . . . Na kolenih sem ga prosila . . . K teti sem jo poslala na Dunaj, da ne izve zanjo . . . Otrok ne sme izvedeti ničesar! . . . A jaz ne morem živeti brez nje! . . .«

Zaplakala je . . .

Čakal sem, da se umiri.

»In zdaj pa Elzo! . . . Vsako pismo raztrgam . . . Nekaj ji preti, a jaz ne razumem . . . K njej ga pa ne pustim! Na kolenih sem ga prosila danes, naj se nas usmili, a ta človek nima srca . . .«

»Kdo pa je on?« sem vprašal, ko je nehala. Vse mi je bilo nejasno.

»Doktor, medicinec je . . . Italijan . . .«

»Kje stanuje?«

»V G...vi ulici, petnajst!«

»Kako pa, da tega ne poveste gospodoma sinoma! Dva taka korenjaka ga pač lahko ustrahujeta!«

Vstala je prestrašena.

»Ne, ne! Bog varuj! Otroci ne smejo ničesar vedeti! Naj bodo veseli! O, jaz potrpi vse sama za otroke!«

Otroci? Tridesetleten mož otrok? sem si mislil. Revica jih vidi še vedno v srajčkih pred seboj, s petimi leti . . .

»Dobro! Torej grem jaz sam k njemu! Radoveden sem, ali si bo upal postopati tudi z mano tako!«

Zgrabila je mojo roko in me gledala.

»Vi? Vi bi hoteli? . . . O, Bog vam povrni!« . . .

Odšel sem naravnost v G...vo ulico. Ničesar nisem videl še jasno, a upal sem, da izvem kaj več pri njem.

Večkrat sem postal . . . Kaj se neki vtikam v tuje zadeve? Ali nimam svojih skrbi dovolj? Seveda drugi naj si nakoplje vse mogoče sitnosti na glavo, ker njeni »otroci« ne smejo ničesar vedeti!

Toda spomnil sem se nje trpečega obraza, nje brezkončne skrbi za svoje otroke in šel sem dalje. Mikalo me je tudi, kaj bo neki iz tega . . .

»G. St., cand. med.« je stalo na njegovih vratih.

Povedal sem mu svoje ime.

Spominjal sem se ga iz kavarne. Ko se mi včasih ni ljubilo več čitati, sem opazoval igralce blizu sebe. Ta človek je tarokiral z jako surovim starim gospodom. Večkrat mu je vrgel kako psovko v obraz, ako mu ni igral po volji, toda gospod G. St. je vse potrpel. Samo prestrašeno ga je pogledal.

»Vi ste stanovali lani pri gospe S.?« sem ga vprašal.

»Da!« je odgovoril. Razumel seveda ni, kaj hočem pri njem.

»In vi prihajate še tja!«

Molčal je in me samo gledal.

»Te posete odslej opustite!« sem pristavil trdo. S strahopetnežem dosežeš edino tako svoj namen, sem si mislil.

»Kako pridete vi do tega, da . . .« je vprašal z negotovim glasom.

»Jaz stanujem zdaj tam! Gospa mi je povedala, kako in čemu prihajate. In jaz sem ji obljubil, da ne pridete več! Razumete? Dal sem ji svojo besedo! In to bom držal za vsako ceno! Zatrjujem vam, da se z mano ni dobro šaliti!«

»Oprostite, ali to je že več nego . . .« je jecljal, kakor da prihaja šele počasi k zavesti.

»To je že več nego nesramnost, hočete reči? Vaša nesramnost, da nadlegujete staro siroto, ki si ne zna pomagati v svoji slepi ljubezni do svojih otrok, je gotovo večja! Ali nimate matere? Sramujte se! Toda meni ni namen, da bi vam pridigal, zabičujem vam samo še enkrat: dal sem svojo sveto besedo tej materi, kakor da bi jo bil dal svoji pokojni materi, da ne boste več prihajali motit njene miru! Klanjam se!«

Odšel sem naglo, da ne pokvarim uspeha svojih junaških besed . . .

Prešlo je pet mesecev. St-a ni bilo več, pred mesecem je promoviral in odšel v svojo domovino.

Kornelija je zopet doma. Kaj sta imeli dekleti ž njim, ne vem, a me tudi malo briga.

Stara gospa pa hodi še vedno v mojo sobo pospravljat. Vsak pogled poln iskrene hvaležnosti . . . Kakor da se mi zahvaljuje moja mamica, ki je ni več . . .

Pesmi.

1.

Zvečer sva stala za ograjo
in slavček pel je v tihi mrak;
če dva se res imata rada,
kako je vsak poljub sladak:
če k ustom usta on pritisne,
telesce njeno strepetá,
kakor bi ljubček vsak poljubček
potegnil jej iz dna srca.

2.

Le spava naj, le sanja naj,
saj jaz bedim ko nje čuvaj,
saj ji udano, dokler spava,
sloni na prsih moja glava.

Poslušam, tih je dol in hrib.
»Tiktak!« samo srca utrip,
in tiho, tiše neprestano,
ko noč poslušala bi z mano.

»Tiktak!« le jambi tak zvené.
Da v jambih bije nje srce?
In misli v jambih privršijo,
da v jambih pesmico zložijo . . .

Kazimir Radič.

Ivan Vazov,

bolgarski pesnik.

Po dr. A. Teodorovu priredil prof. A. Bezenšek (Plovdiv).

ozdaj šteje mlada Bolgarija malo takih nadarjenih, delavnih in vrlih mož, kakor je Vazov, ki se je proslavil kot pesnik in pisatelj v razmerno kratki dobi ne samo v celi svoji domovini, ampak tudi po drugem slovanskem svetu — da celo pri tujih narodih. Mnogi njegovi proizvodi, posebno izvrstni roman *Под ярмом* (Pod jarmom), so prevedeni že davno na razne jezike, drugi se prevajajo zdaj, a nekateri še čakajo zaslužene časti. V novejšem času se posebno ruski književniki zanimajo mnogo za ta redki talent, ki se je porodil v deželi, osvobojeni z rusko krvjo, in ki je ob času osvobojenja bil šele v prvem razvitku.

Mislím, da ustrezem Slovencem, ako jih seznaním z glavnimi proizvodi bolgarskega pesnika-prvaka, ž njegovimi ideali, ž njegovo dušo. Pri tem se bom vobče ravnal po oceni bolgarskega književnika in kritika prof. dr. A. Teodorova (v »Periodičeskem spisanju«. Sofija 1901—2), ki je osnovno proučil dela svojega rojaka Vazova. A poznavajoč sam razmere, v katerih je Vazov živel in pesnil, mislim, da podam cenjenim čitateljem »Lj. Zvona« dejansko sliko slavnega bolgarskega pesnika. Imel sem tudi čast, še pred zedinjenjem Iztočne Rumelije s kneževino Bolgarijo (1885 l.) seznaniti se osebno z Ivanom Vazovom, ko je še v Plovdivu izdajal svojo »Nauko« in pozneje »Zoro«, za katero sem mu po njegovi želji spisal nekaj črtic o Slovencih in preložil na bolgarski jezik nekatero pesem Gregorčičevo ali Aškerčevo. Bratska vzajemnost torej zahteva, da se tudi mi Slovenci za njega in njegove proizvode zanimamo.

* * *

V delovanju Vazovem moremo razločevati tri različne dobe. Prva teče od početka njegovega pesnikovanja do osvobojenja (1870—1877); druga se začinja s tistim dnem, ko je zasijala zarja zlate svobode na Balkanu, pa traje do 1886. leta, ko se je izvršil državni prevrat (prognanstvo prvega kneza); tretja doba obsega ves čas od tega važnega dejstva do današnjega dne.

Kakor skoraj vsak pesnik začinja Vazov svoje pesnenje z ljubeznijo. On čita v prvi tej dobi razne domače in tuje pesnike in

pisatelje, naslika si svoj ideal o lepoti, želi si najti zvesto tovarišico za življenje, čuti bridkosti in slasti, povišuje iskrenost, proklinja nezvestobo. Kot začetnik je priobčeval svoje pesmi v raznih bolgarskih časopisih, ki so izhajali pred osvobojenjem v Carigradu, v Braili in Bukareštu. On sam priznava, da so vplivali nanj v tej dobi razni pesniki, a posebno stari Slavejkov¹⁾, katerega on imenuje svojega učitelja-pesnika. A priznati se mora, da je Vazov kmalu prekosil in daleko nadkrilil svojega učitelja. Tudi Ljuben Karavelov²⁾ je vplival vsaj po formalni strani stihotvorstva na Vazova. A znatno večji vpliv glede notranje vsebine pesmi je imel na Vazova slavni pesnik in junak Botev. Pri ugledu, katerega sta imela tedaj pri bolgarskem narodu Karavelov in Botev, bi bilo čudno, ako bi se bil mogel Vazov odtegniti njiju vplivu. Oba sta »ostrila čustva za borbo sužnja in siromaka proti tiranu in bogatašu v svojih pesmih ter v njih tolmačila svoje vzglede o politični svobodi bolgarskega naroda«. Karavelov je učil, da iz robstva in sramote morejo povzdigniti narod sami siromaki, požrtvovalni otroci nesreče, ki si znajo varovati človeško čast z nožem in puško. To so v narodnih pesmih opevani hajduki in vstaši. Istih nazorov je bil tudi Botev. Zaradi tega so ju imenovali »revolucionarja-poeta«. Bolgarska mladina je obožavala oba. In Vazov kot novo se pojavivši član tega zaroda je sprejel od enega in drugega pesnika ne samo ideje in motive za svoje pesmi, nego tudi posamezne oblike svojih stihov.

Prva pesem, ki jo je dal Vazov tiskati (v »Periodičeskem spisaniu« v Braili), se imenuje »Borba«. Ta je v dialogični obliki. Pesnik govori z goslimi v roki zbranemu ljudstvu, zakaj je Bog narod ustvaril, zakaj mora znati svojo zgodovino, poznati svojo domovino in dolžnosti do nje. A narod ne ume pesnikovih besed, išče le osebne koristi, — kruha. V tej pesmi so sledi Puškinovega izvornika »Čern«; vendar ni mladi bolgarski pesnik dobro posnel ruskega velikana, niti ni udaril kot začetnik v tem, kar je samostalnega povedal, prave pesniške strune.

Vse kaj drugega je pesem »Bor«, spevana 1870. l. Tukaj imamo pred seboj pesnika, katerega je pretresla iz dna duše veličastna prirodna katastrofa, močna poetična slika. V tej alegoriji se bor

¹⁾ Petko Slavejkov je učiteljeval in pesnikoval skoraj v celi drugi polovici prošlega veka. Umril je pred 7 leti v Sofiji.

²⁾ Ljuben Karavelov je izdal svoje prvence okoli l. 1860. in pesnil največ med 1869.—1875. l.

v gozdu tolmači kot stara slavna Bolgarija, premagana od turške burje.

Kot cedra visoka v libanski puštinji,
kot orel krilati, ki v zraku leti,
bor veje razširja na stari svetinji,¹⁾
nad belimi grobi on senco drži.

Tako stoji on že cela dva veka,
boreč se z burjami v sredini lesa;
ne zimski mrazovi, ne solčna pripeka
ne morejo njemu storiti kaj zla.

A v dobi, ko vse ga je občudovalo,
ceneč lepoto in visoko mu rast,
i njemu kot plodu sveta se je dalo
občutiti silne usode nadvlast.

A v nočni temoti nenadno se čuje
iz gorskih čeri piš burje in grom
in veter mogočen se z burjo norčuje,
pač nikdar še takšen tod bival ni lom.

In bor pade po dolgem boju s silnimi prirodnimi močmi. Leži prostrt na zemlji stoletni velikan, ki se še sinoči tako ponosno vzdigoval glavo proti nebu. A kakor premaganega hrabrega junaka spoštuje celo sovražnik, tako tudi zrušeni bor: burja preneha, grom utihne spoštljivo pred padlim junakom, a tihe solze (dež) kapljejo na zemljo. Slika je veličastna, alegorija krasna!

V istem letniku »Periodičeskega spisanja« l. 1871. je tiskanih še nekaj drugih Vazovih pesmi, v katerih se zrcali obči narodni značaj bolgarske poezije tiste dobe: ljubezen do domovine, do njene prirode in do naroda, katerega pesnik ljubi zavoljo velike potrpežljivosti in iskrenosti, kakor tudi zaradi domoljubja.

Prišel je praznik sv. Jurja l. 1876. V Srednji gori²⁾ zažari ogenj vstaje. Vazov zakoplje v domači kleti pod kupom glinje svoje pesmi — razen enega zvezka, katerega vzame s seboj v potni torbici — ter odpotuje naglo preko Carigrada v Romunijo (Vlaško). Na carigrajskem kolodvoru je gledal nekoliko dni po vrsti, kako natovarjajo vojake in zaboje s »patroni« na železnične vagoni ter jih pošiljajo proti Odrinu in Plovdivu, da bi zadušili bolgarsko vstajo. Ta prizor

¹⁾ svetišče.

²⁾ Tako se imenuje južnoiztočni sklon Balkana.

celo premeni dušo mirnega, zaljubljenega pesnika, in Vazov vzklikne z novim navdušenjem:

Polki vi ničvredni, gnili,
 pojdite, saj veste kam!
 Na balkanski vsej gomili
 grob je zdaj otvorjen vam.
 Tam vas čakajo ne robi,
 milosti od vas sprejet,
 a junaki vsi sposobni,
 za domovino vmret.

Iz teh stihov veje drug duh. Zdaj je nastopila doba borbe, za katero sta pripravljala narod oba pesnika-vstaša, Botev in Karavelov, in katerima se zdaj pridružuje Vazov.

Iz Carigrada je potoval Vazov v Galac na Rumunsko. Med tem pa so Turki v njegovi domovini pustošili ter tudi pesnikovo rodno hišo upepelili. Razkopali so skrbno glino v kleti, kjer so mislili najti skrito bogastvo, izkopali so »plehnato« škatlico s proizvodi bolgarske muze ter jo odnesli v plen z drugimi vrednostnimi rečmi. Iz te dobe se je rešila samo zbirka »Majska kitka« (majski venec) in idila »Vidul«, ki sta bili spisani v onem zvezku, katerega je bil vzel pesnik s seboj na pot. V »Majski kitki« opeva Vazov svojo ljubezen, svojo srečo, a ne briga se za svet in za njegove bolečine. Zato je Botev ironiziral l. 1873 odnošaj Vazova k bolgarskemu robskemu življenju v sledečih stihih:

Zakaj nisem kakor Vazov!
 Svojo »vero« bi opeval,
 da bo volk postal kot ovca,
 in kot ta bo pesnik blejal.¹⁾

V Rumuniji se je družil Vazov l. 1872. nekaj časa z Botevom, a ga je v kratkem zapustil, ker se ni mogel sprijazniti z njegovimi komunistnimi »ideali«. Vazovu je bilo tedaj 22, a Botevu 25 let. Kmalu se Vazov vrne v svojo domovino. Potem sta hodila nekaj časa vsak po svoji poti. A l. 1875. se spomni Vazov spet idealov bivšega tovariša, ko uvidi, kako velik razloček vlada med njegovimi lastnimi ideali in realnostjo. Botev je videl in čutil že davno bolečine ugnetenega naroda in človeštva sploh, a Vazov je bil za nje precej neobčutljiv. Zdaj se rode novi občutki v njem; žal mu je, da že poprej ni imel sočuvstva:

¹⁾ V bolgarskem se veli: ovca »bleje« (onomatopoično).

Pel sem navdušen! O slepec ubogi!
 Hvalil sem cvetje, slavil življenje,
 a nisem videl, v kaki nadlogi
 bratje so moji, — kako trpljenje!

Zdaj pa se vzdignem proti sovragom!
 Ta skriti plamen nebesne višine,
 ki je do danes gorel pod pragom,
 naj vendar končno ves na ven šine.

Dosti sem bival že duhom umoren,
 dosti strahu in misli bezplodne,
 jaz zanaprej bom dolžnosti pokoren,
 pel bodem vedno pesmi svobodne.

Pesni »svobodne« — to je o svobodi bode peval zanaprej Vazov, kajti takih potrebujejo »nevedneži«, da uvidijo, da se živi ne samo ob kruhu, nego da je treba še drugih uredb, ki so koristne človeški družbi in posamezniku. V tej pesmi se predstavlja Vazov pred svojim narodom kot grešnik. Njegova izpoved pa je iskrena — takšna, ki more navdušiti pesnika ter se izliti v poezijo. In tako se obrne Vazov z novimi motivi svoje poezije na ono stran, kjer so bili proizvodi najodličnejših narodnih pesnikov in delovalcev one dobe, Karavelova in Boteva.

Naj omenim samo en primer, kjer sta si Botev in Vazov jako sorodna po mislih in kjer vidimo, kako vpliva prvi na drugega s svojim duhom. Botev je razburjen vsled silne jeze, ko vidi, kako se Bolgar tepta, ropa in uničuje; kako se siromak na zemlji guli in vara. Ta hiti v boj, v katerem občuti pravo slast; in ako žrtvuje za svoj narod, za človeško svobodo svoje življenje, ne da bi s tem pridobil kako osebno korist za kogarkoli, naj mati in bratje ne opustijo svetega dela, ampak naj ga nadaljujejo, da se maščujejo kakor treba za pesnika, ki je umrl za to idejo v rani mladosti. Kdor pade v boju za svobodo, ta je po pesnikovem prepričanju brezsmrten. Vse to se je potrdilo s smrtjo Boteva. — Vazov s svoje strani obžaluje trpljenje Bolgara, a borba ga navdušuje kot pesnika. Sužnju ne zna dati odrešilnega sveta; samo ve, če se začne borba proti tiranu, pa se slučajno tudi on nje udeleži, umre zadovoljen, da bo imel komu poslati s poslednjim vzdihljajem ljubovno slovo. Zaradi negotovega uspeha borbe se Botev že poprej poslovi od svoje ljubice, veli ji, naj ljubezen umolkne, a naj nastopi pogum ter da ga ona spremlja kot tovariš-sobojevalec v boj za

svobodo. Botev torej ljubi, da se maščuje in da kaznuje; a Vazov ljubi, da bo mogel biti pogumen ter da more sočutiti.

Ako primerjamo Vazova s Karavelovim, nahajamo enakih motivov. Vazov je pesnik, ki se joče, kadar gleda nesrečo; on izpodbujaja one, ki so že pripravljeni za vstajo, da se bore proti krivici. A da bi narod poučeval o svobodi ter ga navduševal k vstaji, tega daru nima. Pri Karavelovu vidim, kako sirota Bolgarija joče na Vitoši ter navdušuje svoje sinove, mlade junake, da ne stoje več pokorni, nego da razbijejo neznosni jarem. Pri Vazovu govori zelena Vitoša z obupanjem popotniku, da so njeni otroci že izgubili človeški ponos. Popotnik vpraša Vitošo:

Vitoša mila, gora zelena,
kaj si mi gora tako otožna?
Reci mi, gora, kaj te li žali?
Moje srcé bi tebe umelo.
Nad teboj vijo se temni oblaki,
a so zaspale tvoje vse burje.
Milo je meni, gora preslavna,
da te poslušam, kadar zahrueš.
Da te pogledam, ko si srdita, —
živost ti meni tedaj udahneš!

Vazovu-popotniku prija borba, pa želi, da jo vidi tudi na Vitoši. A gora se ne strese in ne vzdrami pospelih sužnjev okoli nje in jih ne navduši za boj za svobodo, nego se samo joče in obžaluje njih otrplost. Vitoša odgovarja popotniku:

Mili moj sinko, nikar ne vprašaj,
čemu nisem bujna, bujna srdita!
Rajša bi bila nizka gomila,
nego pa Vitoš,¹⁾ Vitoš visoka.
Kadar s pogledom na polje ravno
po vrsti vidim mrak in nesrečo:
Sirote otroci s povestjo slavno
blode okoli z beraško vrečo.
Boljše usode si ne želijo,
z nekim otrovom so opojeni,
niti vzdihujejo niti ihtijo,
da so v nesreči v robstvu rojeni!
Spomin očetov, ime narodno
njih srcu že davno ni ljubo:
Robje da bodo, jim je ugodno . . .

(»Popotnik in Vitoša«.)

¹⁾ Tej gori, ob katere podnožju leži Sofija, pravijo »Vitoš« in »Vitoša«.

Popotnik-pesnik je popolnoma zadovoljen s tem jokajočim odgovorom, pa zajoče tudi on na svojo liro ter gre dalje. Botev bi celo drugače porabil takšen motiv, Karavelov tudi drugače. Pri poslednjem že dete zaznava, da mu je potrebna svoboda, da se morejo koristno razviti druge lastnosti. Dete je že sito »vezanih rok«. Nekdaj je bil Bolgar gospodar, poveljeval je nad Grki. A to je minilo; ostalo je samo trpljenje in hudi časi. A kjer je voda tekla, spet bo tekla. Bolgar se prebudi iz težkega spanja. Postal bo s puško v roki balkanski junak. Vzemi, ti Bolgar oralo v roke pa posej — svobodo!

A oporoka, katero pri Vazovu umirajoči oče daje svojemu sinu, se glasi, da naj tudi on trpi, kakor je trpel oče; naj vzdihuje kakor on, a kot rob, kakor je oče, naj ne umre! (Sicer pa je težko razumeti, kako misli pesnik, da se sin samo vzdihujoč otrese robstva.) Sploh Vazov za trpeče robove, za njih nade nima drugih izpodbujajočih besed kakor te-le

O bratje! trpite! trpite!
 V muki si živost dobite.
 Bolgarija cela kot vi
 pod težkim jarmom ihti,
 zastoj roke prostira . . .
 Do zadnjega vzdihljaja hira.

Trpite, bratje! A potem? Ali se res dobi v mukah živost, in čemu? Za novo trpljenje. Živost se dobi v vzvišenih idejah, za katere trpimo, v idejah o svobodi. To je tudi Vazov pozneje razumel.

Zgoraj prevedeni odlomki so iz zbirke »Preporec¹⁾ i gusla«. Ta obsega poezije od l. 1874. do konca julija l. 1876. Vse te pesmi so deloma elegične, deloma satirične. Vsi motivi so vzeti iz pojavov bolgarskega življenja one burne dobe pred osvobojenjem. Dandanes, ko so ona dejstva že minila, niso te pesmi več tako zanimive, in sama njih moč je bolj v predstavi dejstev, nego pa v pesniško umetni obliki. »Preporec i gusla« je z eno besedo poetičen letopis dobe 1874—1876. Poslednjega leta meseca aprila je bila vstaja Bolgarov v Srednji gori z jako nesrečnim izidom.

Pesnik, ki je v začetku omenjene zbirke posvetil svoje gosli narodnim vzdihom in mukam, zdaj po vstaji, ki je bila zatrta na nečloveški način, pa zapoje svojo tužno pesem o žalosti in trpljenju Bolgarije; vendar ga oživlja trdna vera, da

skoraj teža jarma bo pala,
 sveta pravica spet bode vstala!

¹⁾ zastava.

Od tedaj plete nov venec — »pesmi o svobodi«, katere pričajo o pesnikovi navdušenosti za ta ideal. Drugi venec pesmi je izšel l. 1877. v Bukareštu pod naslovom »Tuge Bolgarije«.

Prva širje osnovana bolgarska vstaja v Srednji gori je imela za Bolgare nesrečen izid. Po balkanskih dolinah se je še vlačil dim pogorelih koč, še niso bila segnila trupla pobitih vstašev, posekanih starcev in otrok; balkanski vihar je še tulil, pomešan z jokom in stokom ujetih žen in devic, ko se je začela pri sosednjih Srbih vojska proti »zmagonosnemu« turškemu tiranu. Ob bregovih Morave se srečujejo turške trume s srbskimi vojaškimi oddelki, ki so bili dopolnjeni z ruskimi prostovoljci, došlimi od Neve in Urala, od Kavkaza in Dona. Tam ni manjkalo tudi bolgarskih prostovoljcev. V boju pri Gredetinu se je prelivala kri zedinjenih bratov — Srbov, Bolgarov in Rusov za »krst častni i slobodu zlatnu«.

Vazov opisuje to veliko dejstvo v sledečih stihih:

Jutro. Svita se že gora,
lepo se smehlja iztok,
tiho tam šumlja vsa gora,
teče bister skoz potok.
Tam stoji vrh okrvavljen,
poln mrtvih je teles:
Včeraj bil je boj tu slaven,
boj poln čudežev zares. —
Srbi, Rusi in Bolgari,
vrag vaš obči ni potr,
nam pa kakor bratje stari
ena slava, ena smrt.

Po nesrečnem izidu so se pa bratje začeli med seboj prepirati ter drug drugega dolžiti zaradi nesrečnega boja. Vazov brani Bolgare proti srbskim napadom kakor tudi proti žuganju »prosvetljenih evropskih žrecev Mohamedovi moči«. Tudi on si misli v tem »difficile est satyram non scribere« ter opisuje v svojih satirah grozni položaj kristjanov pod turškim jarmom in biča sramotno simpatijo madžarskih softov do podlega junaštva sultanove vojske. Iz satire »Na ungarskitč softi« sta najbolj jedernati sledeči kitići, ki se glasita v prozi takole: »Naprej, vi grdobe, po potu sramote! Vi se družite in bratite s temi ljutimi barbari, ki se zastonj borijo proti sveti pravdi in proti Kristusovemu križu!« »Naprej! Današnjemu ubogemu veku je sojeno videti vse, kar je gnjusnega, grozovitega in hudobnega: eden hudobnež stavi piramide iz kosti, a drugi polaga vence na njegovo čelo . . .«

Tukaj se vidi, da je jezik pesnikov vsled srditosti preutrujen, da bi mogel izbirati izraze in delati duhovite prispodobе kakor v drugih satirah, ampak seka naravnost, brezobzirno, in zaradi tega se to bolje čita v nevezani besedi.

A tujcu, ki ima sočutje za Bolgarijo, za izmučeni narod in za brate, njemu je pesnik hvaležen. Angleškega dopisnika Mak-Gahana, ki je neustrašeno prišel gledat turške grozovitosti, izvršene v Bolgariji, ter jih opisal resnično, imenuje Vazov v svoji pesmi »Žalbi«¹⁾ »milostljivega tujca, poslanega nam od Boga«. Istotako poje hvalo Angličanki Laidy Strangford, ki je prišla ubogim Bolgarom podpore deliti.

Omenjene in še druge pesmi so pravi biseri v zbirki »Tuge Bolgarije«. Ta zbirka je v resnici poetičen letopis ali dnevnik Vazova, v katerem našteva svoje duševne bolesti kot Bolgar, kot brat ubogih robov, ki so se vzdignili, da si izvojujejo svobodo, a so bili pri tem biti in klani brez milosti, a bili in klali jih niso samo Turki, ampak neposredno tudi teoretični častilci svobode in propovedniki človeških pravic. Junaki, ki so padli v borbi za te pravice, narod, ki je prelival kri v nadi, da mu zasije solnce svobode, — ne morejo ostati brez nagrade.

Bolečine, ki jih občuti pesnik, so resničen odmev bolečin celega naroda l. 1876. Iz pesnika, ki poje v početku prve dobe pesnikovanja le o ljubezni, postane proti koncu pesnik političnih borb bolgarskega naroda.

V pesmih »Preporec i Gusla« ter »Tugitě na Bulgarija« je pokazal Vazov kot mojster-pesnik, kako blagoglasen je bolgarski jezik in kako se dado v njem izraziti tudi najglobokejši čuti. V tem obziru on prekaša Slavejkova, ki je speval v neprisiljenih narodnih izrazih, a istotako Boteva, ki je ljubil mogočno šumeč govor. Sploh se more reči, da dela bolgarščina na ušesa jugozapadnega Slovana v prvem trenutku nekako bobneče vtiske, a sčasoma, posebno ako se čuje kako mehkejše narečje, n. pr. južnobolgarsko iz ust samega ljudstva, se ta vtisk ublaži ter daje neko posebno melodioznost. V tem obziru se popolnoma strinjam z mnenjem našega pisatelja in pesnika Aškercja, ki se mi je o priliki sam o bolgarščini tako-le izrazil: »Čudno! Bolgarščina je nam deklinirajočim Slovanom spočetka nekako »španska«, ali kmalu se je privadiš. Tisti člen me sedaj nič ne moti, še blagoglasen se mi dozdeva. Glagol bolgarski ta pa je imeniten s svojim aoristom! Moram reči, da se mi je to med nami najmanj znano slovansko narečje posebno omililo, ker je res blagoglasno.«

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Pritožbe.

Nikotina.

Češki spisal Svatopluk Čech.

Brat Laktanc je bil jako pobožen mož. S posebno vestnostjo je izpolnjeval pravila svojega reda, da, še celo več je storil, nego so zahtevala. Za primer navajam samo to, da se je nele postil vsak petek z brati ob ribah in vinu, temuč je celo svoj debelkasti nos — dasi je bil strasten njuhalec — mrtvičil tisti dan s strogim postom. Ne bo se torej nihče čudil, da je zapriseženi sovrag človeštva uporabljal vse zvijače, da zavede tega skoro svetega moža od poti pravičnosti.

In kakor spreletuje včasi tudi najčistejšo dušo senca pregrehe, je dal brat Laktanc vznikniti v sebi grešni misli, ki je postregla peklenškemu napadalcu kot napeljevalno sredstvo. Začel je namreč nekoč zvečer v pusti svoji meniški sobici primerjati življenje, h kakršnemu ga je obsojala obljuba, z usodo mladega plemiča, ki si je bil tistega dne odpeljal izpred oltarja samostanske cerkve plemkinjo, nežno kakor cvetlica, ter je končal to primero z globokim vzdihljajem. Od tistega časa so se mu vsiljevali češče v misel ter se hulili ne le v mraku tihe celice, temuč tudi nad jutranjim brevirjem, pri nedolžnih radostih refektorija in med nočnimi skupnimi molitvami na koru iz njegovih prsi bolešni vzdihljaji.

Ko pa je nekoč potoval brat Laktanc ob krasnem poletnem dnevu prosjačit na svojem dolgouhatem sivcu po pustem kraju, je oslepila ona grešna misel s posebno živostjo njegov duševni vid. Vzel je namreč ravnokar iz odrgnjene kute tobačnico, odprl napol pokrovček ter skrivil prste k poštemu ščepcu, v tem pa se je zmuznil njegov pobožno proti nebesom vzdignjeni pogled slučajno na slikovito, napol z zlato ograjo klasov zastrto skupino. S hrptom k njemu obrnjena, sta ondi stala brhek kmetič in zala, z divjim makom ovenčana ženica, ljubkajoča se v tesnem objetju. Prsti so mu ostali v zraku skrivljeni, pokrovček tobačnice je bil napol odprt in oči brata Laktanca so počivale nevoščljivo na srečni dvojici. Posebno čuvstvo ga je zdramilo iz te negibčnosti. Zdelo se mu je namreč, kakor bi bila neka velika teža nagloma njegovo roko, držečo tobačnico, potlačila čisto na sedlo. Obrnil je oči predse, in kdo popiše njegovo strmenje, ko je zagledal okrogli pokrovček tobačnice docela odprt in v njej prekrasno žensko bitje, stoječe

na koncih drobčkenih šolničkov. Rjava bleščeča svila je objemala njeno nežno telesce z nagubanimi zagibi, skozi katere so radovedno gledale snežnobeke čipke; okolo stasa je valovil siv šal iz tenke muselinaste snovi kakor valeča se proga dima; fina dlan je razpenjala veliko rjavo pahljačo, katere pestre, mične slike so izpreminjale vsak hip svojo obliko in barvo; nad njo se je sklanjal z dražestnim nasmevom droben obrazek, nekoliko rjavkast, toda zapeljivo krasen, z dvojico čudovitih plamtečih oči; skozi temnorjave kodre so bile prepletene vrve velikih sivih biserov, ustvarjenih kakor iz pepela fine smodke. Odkod je zašla ta rjava rusalka v tobačnico? Brat Laktanc se je pozabil, strmeč nad čudovito prikaznijo, prekrižati.

In predno se je zdramil iz strmenja, je skočila rjava deklica iz tobačnice na oslov hrbet in, sedši tik brata Laktanca, je objela s toplo ročico njegov vrat ter izpregovorila, kakor bi zvončki zveneli: »Prijatelj moj! Jaz sem Nikotina, hči tobačnega kralja, h čigar najzvestejšim podanikom se prištevaš. Dolgo je že slišal moj kraljevski oče bolestne vzdihljaje, s katerimi si koprnel po radostih zakonskega stanu. Ker ni mogel dalje gledati tvojih muk, je mene poslal, eno iz tisočerih svojih hčera, da sem ti ljubeča družica življenja. Ugajaš mi, s prvim hipom sem se zaljubila v tebe. Torej poglej tudi ti mene ter reci, ali me hočeš sprejeti za svojo ženico?«

Brat Laktanc ji je gledal med tem govorom v lepe žareče oči in čim dalje je gledal tja, tem dalje se je od njega odmikal turobni angel varih. Pri pogledu na krasno bitje pred sabo je nagloma pozabil na dano obljubo, na svetost svojega stanu, na vero, na Boga. Tako ljubka deklica ni obletavala niti v najživejših sanjah njegove asketične celice. Nehote je zaprl tobačnico ter jo urno skrtil v odrgnjeni kuti, kakor bi se bal, da bi sladka njegova nevesta ne skočila vanjo nazaj. Potem je sklonil v omotici razkošja oči in glavo ter pritisnil lepo devo tako strastno k sebi, da je začutil skozi raševino utripanje njenega srčeca.

Ali nagloma, kakor bi se bil streznil, jo je pustil iz vročega objetja ter vzdiknil žalostno: »Kakšen norček sem! Kako morem bivati ob tvoji strani v tej-le kuti, z molkom iz klokočevine za pasom?«

Nikotina se je nasmehljala. »Ako ni druge ovire«, je dejala, »sva že svoja. Glej to pahljačo! To je čarodejska pahljača domišljije. Ž njo ti odpihljam zadnjo skrb!«

Ob teh besedah je zavihetela s pestro pahljačo; in glej! z brata Laktanca so izginile hipoma rjava kuta z rožnim vencem, tudi

okorne sandale, in namesto njih so se prijela njegovega telesa bogata, z zlatom prepletena oblačila, dolga sablja z zlatim držalom in visoki jezdarski škornji z zlatimi ostrogami. Na mesto kapuce je pokril njegovo glavo bired s plapolajočim, raznobarnim perjem.

Zavihtela je s pahljačo v drugič. Na mah se je premenil osel pod njim v temnorjavega konja s pepelasto grivo.

Zavihtela je v tretjič. Kraj se je izpremenil hipoma in pred njima, kakor bi bilo vzraslo iz tal, se je prikazalo razsežno, prekrasno mesto, polno vitkega belega stebrovja, cvetnatih balkonov, visokih zobčastih stolpov in bohotnega zelenja, skozi katero so vabljivo gledale zlate pomaranče in limone.

»Glej, najin grad!« je dejala Nikotina, kažoč na slikovit gradič, katerega belo stebrovje kakor vrsta bajnih lilij se je vzdigovalo iz gladine velikega, s košatim drevjem obrobljenega ribnjaka, po katerem so plavali mirno in ponosno snežnobeli labodi. Truma brhkkih plemičev in pestro oblečenih služabnikov ju je sprejela pri vhodu. Med njimi je obudil neki ponižno pripognjen menih posebno pazljivost brata Laktanca. Ta menih — hišni izpovednik — je bil njemu samemu jako sličen. Debelkasti, zaripli nos — mežikave oči — nabuhla lica, do pasu segajoča osivela brada — zraven pa rjava kuta z rožnim vencem iz klokočevine za pasom ter izraz pobožne ponižnosti na obrazu: ravno tak je bil pred trenutkom brat Laktanc. Ta izpovednik je napravil na srečnega novoporočenca pri prvem pogledu neugoden dojem.

Po marmornatih stopnicah sta bila uvedena nova zakonca v prelestno dvorano, kjer ju je čakala izbrana miza. Med pojedino so obletavali njuna ušesa sladki, čarobni zvoki, kakor bi prihajali iz zlatih sten dvorane. Gospodje in gospe, sedeči okrog mize, so sijajno tekmovali z duhovitimi šalami, izbranimi dovtipi. Toda Laktanc ni imel zanje posluha; vso njegovo pazljivost so zavzemale miline krasne Nikotine. Stiskal ji je ročico, nagibal se je k njenemu ušesu z nežnim šepetanjem, na katero je ona odgovarjala s prijaznim, mnogoobetajočim nasmevom.

Po gostovanju sta stopila na balkon. Spodaj z vrta so se vzpenjale bohotne ovijalne rastline celo do njegovega omrežja, prepletale so se s širokim, raznolikim listovjem ter se priklanjale z velikimi, ognjevitimi cveti nad glavama srečnega para. Sedla sta ondi tesno drug tik drugega. Kakor srebrn srp je sijala luna nad tenkimi stolpiči in majajočimi se vršički pinij, sivi mrak je bil nasičen z omamljivo vonjavo. Nikotina se je doteknila s svojimi, kakor žamet

mehkimi prstki srebrnih strun mandoline ter je prebudila v njih roj blagomilih akordov. Premagan od sladkega hrepenenja, je skončal srečni Laktanc z vročim poljubom njeno pesem.

Za zamorko, nesočo pred njima zlato svetiljko, sta odšla v spalnico. Kaka je bila ta soba! Na tleh mehke barvaste preproge, pa stenah velikanska kristalnasta zrcala ter z nasladnim čarom prenasočene slike, sapa napojena z dišečim dimom, ki je izhlapeval iz zlatih trinožnikov! V vratih so se zableščali še zobje zamorke v šegavem nasmevu, nato se je raztegnil sanjav mrak po sobi in težke svilene preproge so se zgrnile pred prelepo posteljo . . .

Laktancu je preteklo nekaj dni kakor v raju. Najdrznejše sanje, s katerimi je kdaj peklenščak motil v samostanu njegova pobožna premišljevanja, so bile izpolnjene. Niti meglica doslej ni motila obnebja njegove grešne sreče.

Solnčni žarki, obarvani od jasnorumenih preprog v oknu, so opletali s posebno svetlobo melanholični obrazek in pol odgaljeno nedrije Nikotine, ki je doslej počivala v mehki postelji. Njen soprog je že stal pred njo oblečen, kakor suženj čakajoč povelja. Vzdignila se je malo, zehnila ter iztegnivši se je dejala z zapovedujočim glasom: »Podaj mi šolničke!« Gospod soprog je molče izpolnil ukaz. Bil je že namreč navajen enakih uslug. Nikotina, ko si je obuvala šolnič na mično nožico, je zapovedala dalje: »Zdaj mi prinesi Kuruka!« Kuruk je bil velika, pisana papiga, ki se je gugala v zlatem obročku, obešenem blizu okna. Laktanc je pohitel po papigo. Ko jo je hotel z obroča sneti, je zatrepetal Kuruk jezno s perutnicama ter piknil uslužnega soproga z velikim kljunom tako neusmiljeno v prst, da se je Laktanc, ker ga je zgrabil srd, nad njim znosil s precejšnjim sunkom. Toda slabo si je s tem ustregel!

Nikotina, zapazivši osramočenje svojega pisanega ljubčka, je zavpila rezko ter previjala roke nad glavo. »Surovež!« je vzkliknila gnevno, »kaj ti je storila nedolžna živalca?!«

»Glej, kako mi krvavi prst!« je odgovoril soprog.

»In radi take malenkosti trpinčiš slabotno tičico? Sram te bodi! Še toliko ljubezni nimaš do mene, da bi meni na ljubo pretrpel malo opraskanje! O, kako sem nesrečna! To je plačilo za to, da sem tebi, staremu menihu, žrtvovala svoje mlado življenje, da sem ti svojo lepoto, nedolžnost, srečo čarovne dežele — vse darovala! Ti nehvaležnež! Ti surovež!«

Ihteč in jokajoč je vteknila svoj obraz v blazine.

Laktanc je stal pred njo kakor ubog grešnik; zaman jo je tolažil z najslajšimi imeni, ki so mu ostala v spominu iz Salomonove »Visoke pesmi«; zaman jo je prosil stotisočkrat odpuščanja.

»Poberi se mi izpred oči, surovež!« je bil edini odgovor ihteče Nikotine. Šele, ko je padel pred njo na koleni ter sam sebe ozmerjal malovredneža, mu je pokazala ženka nekoliko razjasnjeno lice.

»Peljimo se kam na izprehod!« je predlagal za nekaj časa spokorjeni Laktanc. Zahrepenel je že namreč po svobodnih širokih njivah s pesmijo škrjančkov in zlatimi klasovi, skoz katere je romal kot beraški menih s takim veseljem na svojem sivcu.

»Nikamor se ne popeljeva!« se je odrezala Nikotina. »Ali si se me že naveličal? Glej! Ne zadostuje ti več moja tovarišija, možek! O, jaz uboga, prevarjena žena!«

»No, ostaniva tedaj doma, angelček!« je dejal soprog z jagnečjo pohlevnostjo. »Kjerkoli bivam s teboj, povsod sem blažen. Po tvoji želji ostanem doma.«

»Ne, peljiva se!« je viknila soproga.

»Prav, peljiva se torej! Kakor ti je ljubo! Morebiti bi se peljala malo na deželo, med klasovje in škrjančke?«

»Nič na deželo!« mu je presekala Nikotina besedo. »V mesto se popeljeva! Moram si ondi nakupiti nekaterih stvari za veselico, ki jo prirediva danes na najinem gradiču. Pojdi k najinemu blagajniku po tisoč cekinov!«

Laktanc se je nemalo ustrašil te vsotice, toda spomnivši se gradiča in neštevilnih služabnikov, je odšel brez ugovarjanja. Ko mu je našteval blagajnik zahtevani denar, je zmajal sumljivo z glavo ter podtaknil besedico: »Še eno leto tako, in bomo berači.«

»Kako? Kaj zmanjkuje dohodkov?«

»Še za polovico stroškov jih ni«, je dejal hladno blagajnik.

Laktanc je v svoji priprostosti smatral za pametno, da svoj pogovor z blagajnikom pove soprogi. Posledica tega je bila pomnožena izdaja solz in očitanj z ene, prošenj in rotenja z druge strani, slednjič pa takojšnji odpust blagajnika.

Zvečer so imeli na gradiču veselico. Vse sobane so bile izpremenjene v pravljiske gaje, po katerih je Nikotina plavala kakor kraljica vil; za vlečko je imela roj gizdavih, naščeperjenih plemičev, katere je obdarovala semtertja z milostnimi nasmehljaji in pogledi. Gospod soprog se je vlekel kakor senca v oddaljenosti ter slišal semtertja opombe: »Kako zala gospa, kako oduren gospod! Škoda je je za takega grdavs! . . .« in enako. Končno je obtičal med

neko precej debelo in drugo zelo suho matrono, katerima je pa moral do belega jutra dvoriti, potem pa miriti ljubosumno soprogo.

Temu dnevu so bili naslednji jako podobni. Jutranji prizori s šolničkom in papigo so postajali samo živahnejši s pomočjo omedlevice, groženj z zakonsko ločitvijo, sprogine muhe so postajale vsakovrstnejše in stroški za njene potrebščine večji, večerne veselice pa so se vrstile z izprevodi po vodi v raznolikih ovehčanih ladjicah, z izleti in lovi, pri katerih veselicah je prišel Laktanc po čudnem naključju vselej med debelo in suho matrono, in okoli gospe je poletavaval ter se sukaval vedno številnejši roj gospodičev kakor čmrljev okoli cvetice, katerim je ona razdeljevala vedno radodarneje milostne nasmehe in poglede.

Naš Laktanc je postajal dan za dnevom vedno bolj zamišljen ter se je v duhu češče spominjal nekdanjih samostanskih časov. Nekega dne se je v njem obudila želja po slani čebuli, ki je bila v samostanu njegova priljubljena slaščica, tako močno, da je ni mogel premagati. Toda Nikotina ga je zasačila na samem dejanju ter mu prepovedala za vse čase pod krutimi kaznimi to pikantno slaščico. Nekega dne se je izmuznil z letovišča v neko izmed tistih krčem, v katerih je v času svojih prosjaških obhodov tako rad za čudodelne podobice jedel in pil, toda domači prizor, ki je sledil po tem kratkočasju, mu je pregnal iz glave skomine za posete takih krčem. Kakor draga relikvija izza meniških časov mu je ostala edino koščena okrogla tobačnica, ki je pri čarodejnem izpremenjenju s pahljačo obtičala v žepu njegovih z zlatom prepletenih hlač. Skrivni ščepci iz nje so bili kapljice balzama na rane, katere je vsekavala Nikotina tako pogosto nežni njegovi duši.

Ko pa ga je nekoč, božajoč in poljubljaajoč svojo papigo, zopet pošteno okarala, se je ohrabril Laktanc k opombi, da ljubi bolj svojega Kuruka nego moža.

»Menda vendar nisi na papigo ljubosumen!« je odgovorila soproga pikro.

Laktanc si je ob tem spomnil godca, čigar flavta je pred kratkim cele 4 ure ostala s svojim gospodom in Nikotino v pokriti izletni ladjici, spomnil se je brhkega fantiča, kateremu je stisnila sinoči Nikotina v roko neko pisemce, spomnil se je hišnega izpovednika, kateremu se je vsak drugi dan izpovedovala pri zaprtih vratih, spomnil se je tudi drugih mož, na katere je smel biti ljubosumen. Največji srd je gojil do omenjenega izpovednika, ki mu je bil tako podoben. Spoznal je namreč razen drugega iz menihovih

pogovorov, da mu je v izpovednici razodela celo prejšnji stan svojega moža, dasi se je zarotila in za trdno obljubila, da bo o tem molčala. Uvaživši vse te okoliščine, jo je vprašal s pikrim nasmehom: »Ali si pa tudi razodela svojemu izpovedniku, kako si postala moja žena?«

Nikotina se je odrezala: »In zakaj bi mu tega ne razodela? Saj mi je že za to žal, da sem se takrat priklenila na tebe, katerega sem vsega, kar si zdaj, storila z mahljajem pahljače.«

»O da bi ti — —« Laktanc ni dokončal svoje želje. Druga misel mu je blisnila nagloma v možganih. »Glej«, je dejal s hlinjeno vnmarnostjo, »ne zameri, če ti izrečem svoj dvom, da si takrat v istini skočila iz moje tobačnice.«

»In zakaj dvomiš o tem?« je vprašala osorno Nikotina.

»Ker bi tukaj nikdar ne imela dovolj prostora.« Pri teh besedah je pokazal mož na okroglo tobačnico, katero je bil potegnjal iz žepa in, odvzemši njen pokrovček, postavil na mizo.

»Ha, ha, neumnež!« se je zasmejala zaničljivo ženica. »Pokažem ti, koliko mi nadčutna bitja potrebujemo prostora.« Skočila je s koncem drobnega šolnička v tobačnico ter se je začela v njo krčiti, se pogrezati, da je slednjič samo rjavi val njenih las s pepelnastimi biseri gledal še na površje. Toda kakor blisk se je zaklopil nad njo pokrovec in Laktancova roka je prekrizala vse s svetim križem.

In glej! Hipoma je izginila miza, preproge, cela bleščeča dvorana in pred ostrmelim bratom so se pokazala dolga oslovska ušesa. Sedel je na svojem sivcu v sredini znanega kraja, v eni roki je držal napol odprto tobačnico, prste druge je imel skrivljene k poštemu ščepcu. Škrjančki so prepevali nad njim, mušice so mrgolele nad valovjem zlatih klasov in za temi se je objemal brhek kmetič z zalo, z divjim makom ovenčano ženico. Brat Laktanc je obrnil urno oči od mične skupine, oddahnil si je globoko, kakor bi mu bil padel težek kamen s prsi, povzdignil je oči z izrazom vroče zahvale proti nebesom in iz njegovih ust so se izvile besede: »Zlati celibat!« Nato je vzel iz tabatiere ščepcec tobaka; toda od tistega časa baje ni odprl nikdar svoje tobačnice, ne da bi je bil poprej oborožil z znamenjem križa zoper vse peklenške napade.

Prevedel—*dil.*

Poslednjega dejanja poslednji prizor.

Kako sem ga ljubila, o ti moj Bog!
Več bil mi je nego ves zemeljski krog.

Bil solnce je moje. Le v njega vse dni
upirala željne sem svoje oči.

Malik je bil moj. Na njegov sem oltar
polagala sebe kot žgalni svoj dar.

In vse žrtvovala mu, svojo vso last,
telo sem in dušo in žensko sem čast!

A on — neusmiljen me pahnil je v kraj . . .
Zavržena sem, zapuščena sedaj . . .

Kam grem? Ah, kam vabiš ti pozna me noč?
Objela me tvoja demonska je moč.

Kaj gledate me, radovedni ljudje,
po ulici svetli tod mimogredé?

Pogasite luči! Ovij me črn mrak!
Pred pragom njegovim tu stoj mi korak!

Pod oknom njegovim . . . Nemara zdaj baš
pri sebi že ljubico drugo imaš . . .

In lažeš ljubezen ji sladko v uho . . .
Nedavno si meni jo lagal takó . . .

Naj préveč te moj ne prestraši zdaj strel! . . .
In srce ji svinec je smrtni zadel.

Mehmed.

Kâlidâsa.

Indski dramatik.

Spisal dr. K. Glaser.

Ro so se v Evropi prvokrat razglašali prevodi indskih pesnikov, se je navadno precenjevala njihova starost; vkljub temu je indska dramatika poleg grške in rimske vendar najstarejša in zaslu uje z ob e loveškega stali a, da se поблиze seznanimo   njo.

Indsko bajeslovje izvaja za etke dramatike od boga Brahm . Na pro njo ostalih bogov je Brahm  k  tirim »Vedom«¹⁾ pridru il še »Natjavedo« = glediško znanost in ga razodel svetemu r iju (sve eniku) Bh ratu, ki je v nebesih vodil plese in pantomine, a v rimovani dramaturgiji »N tja s' stra« je Brahm  zemeljskim pesnikom razodel svojo umetnost. V rokopisih se še nahaja staro delo, ki ima to ime in obsega v 38 oddelkih glediško teorijo in prakso: arhitekturo, nabo ne obrede, govorni tvo, mimiko, deklamacijo, metriko, splo no poetiko, poseben nauk o posameznih dramatskih pododdelkih, dekoracijo, muziko itd. itd. Tej dramaturgiji je za  asa K lid se pesnik M trigupta napisal komentar, ki se pa ni ohranil, pa  pa so jo obja njevali v 9. stoletju Bhatta N jaka in  ankuka in v 10. pa Abhinavagupta. Bolj nego ti komentari so se vpo tevali »Da ar paka« ali »Da ar pa« (= deset vrst; da a = deset, r pa = vrsta); ta traktat obdeluje v 4 oddelkih: 1. dramatsko tvarino, 2. delujo e osebe, jezik, zna aj d janja, 3. prolog in razne vrste drame in 4. nauk o ukusnih vtiskih in o ganutju srca (rasa in b va). »Da a r paka« pa je podlaga  ir emu spisu »S hitja darpana« (skupno zrcalo) iz 1451. l., iz katerega poznej i razlagalci in ocenjevalci zajemajo svoja pravila.

¹⁾ Rgveda, S maveda, Jad urveda, Atharvaveda. Beseda »Veda« = znanost je mo kega spola. O Vedih sploh glej moj sestavek v Letopisu Slov. Matice 1896. — Slovstvo o indski dramatici. H. H. Wilson, *Select Specimens of the Theatre of the Hindus*. 2 vol. 3rd ed. London 1871. — Silorin L vi, *Le th atre Indien*. Paris 1890. — Chr. Lassen, *Indische Alterthumskunde* II. 502 seqq. — A. Weber, *Akademische Vorlesungen* (2. izd.) p. 215 seqq. — Ernst Windisch, *Der griechische Einfluss im indischen Drama*. (Verhandlungen des V. Orientalistencongresses, Berlin 1882 II. 3—103; J. L. Klein, *Geschichte des Drama* I, 1—173. Leipzig 1874. — A. Baumgartner. S. J. *Geschichte der Weltliteratur* II 133—201. — Zubat y, *Listy filologick e*. 1888.

Že poprej omenjena bajka o početkih indske drame kaže, da je v Indih drama nastala istotako kakor v Grkih iz plesa in pesmi na čast bogov ob prazničnih prilikah. Zabave bogov so bile trojne: »nrtta« = ples, »nrtja«, ples s pantomimo, in »nátja«, ples z deklamacijo, in to je prva kal glediščnih iger, kajti indske epske pesmi pravijo, da plesa, pantomim in deklamacij ni nedostajalo pri nobenih veselicah v nebesih in na zemlji.

Že v »vedih« nahajamo pogostoma dvogovore, n. pr. Indra in Agastja se pogovarjata z Maruti (Rgv. I. 165), Vasištha s svojimi sinovi (VII 33). Indom ugaja v povesti dramatska živahnost; prvotni razgovori so se jim razpletli v jako obširne govore in dvogovore. Na tak način se pripoveduje tudi v Mahabháratu in Ramújanu; večidel teh pesmi obstoji iz nagovorov, posvetovanj, dvogovorov in dramatskih prizorov. Govoreče osebe se na kratko uvajajo: »Rekel je Ardžuna«, »Rekel je Indhišthira«. Iz tega se razvidi, da so rapsodi prednašali ti dve epski pesmi in da so se v presledkih oglašali tudi godci in pevci; taka prednašanja so se vršila v svetiščih in na knežjih dvorih, v zasebnih hišah ter na javnih prostorih v vaseh. Če se vrši to v zasebnih hišah, daje hišni gospodar rapsodom potrebno hrano. Tako se vrše te igre zdaj v Indiji.

Začetek dramatike je v tesni zvezi s češčenjem boga Višnu. Ta bog se ja vtelesil v deseterih oblikah, kot palček, riba, prasec, želva, lev, Râma s kijem, Kršna itd. Po tej bajki se je bog Višnu porodil kraljevemu pastirju Nanda in je bil imenovan tudi Govinda = posestnik krav ter se je včasih lahkomišelnostno zabaval s kravaricami, pa je svoje črede tudi junaški branil divjih zveri in roparjev. Glasovita je njegova ljubezen do deklice Râdhe in njegov boj proti kralju Kamsi v Mathuri. Na Bengalskem so se take igre ohranile še do današnjega dne. Zraven Kršne nastopajo njegovi starši, njegova sključena žena Kubdžâ, njegova ljubimka Râdhâ in njene prijateljice; Nârada, veliki prorok iz stare indske dobe, je postal smešna oseba.

Priljubljeno je bilo in je še Višnuvovo vtelešenje kot junaški kralj Râma, čigar dejanja se opisujejo v epski pesmi Râmâjana. Pravljica o Kršni se je dostikrat primerjala dogodkom o Jezu-Kristu, vendar se zлага bolj po zunanostih nego po bistvu, ki ga pridružuje tajnostim mladega Dioniza ali Baba, kajti vprav nasladnost, po kateri se odlikuje Kršnov kult, ga ponižuje pod tragično visočino grških pesnikov in je tudi vzrok propadanju indske drame.

Snovi za drame ni nedostajalo v junaških povestih obširnega Mahâbharata; tam so zastopane vse človeške strasti, od nežne lju-

bezni do besnega sovraštva. Nahajajo se v epskih pesmih dalekosežne spletke; bajeslovje pa, ki nekaj zanika posvetno življenje, nekaj ga pa zavaja v mehkužno nasladnost, zabranjuje razvoj moških značajev. Bistri um Indov je sicer zapazil spor med neodločno voljo posameznikov in večnimi zakoni (mogočno usodo), nagnjenje človeške narave na slabo stran, potrebnost kazni in podpore, nauk o preseljevanju duš pa in moreči stan kast je uničil naravni razvitek dramatskih sporov.

Brahmani — duhovniki — niso potrebovali glediščnih iger, ki so zabavale samo knežje dvore in vojske — kšatrije. Mehkužno živenci knezi niso hrepeneli po prizorih, ki bi pretresavali in čistili dušo, nego po veselicah, ki so se laskale njihovemu veličastvu in samoljubju. Kraljevska veličina, ženska lepota, galanterija in ljubezenske spletke so glavne snovi tem dramam.

Indi so razločevali 28 vrst glediščnih iger. Prvih deset se imenuje »rúpaka« (rúpa = vrsta, oblika); prva izmed teh je »nátaka« = junaška igra; glavna oseba je kak bog ali polubog ali kralj; imeti pa sme taka igra pet do deset dejanj. Drakarana je navadno meščanska igra, v kateri nastopajo ministri, svečeniki ali bogati trgovci pa ženske nizkega stanu; »bhána« je samogovor v enem dejanju, »vjájoga« je vojaška glediščna igra brez ženskih ulog in smešnih prizorov; »samavakára« je bajeslovna glediščna igra v treh dejanjih; prvo mora trajati devet, drugo tri in pol in tretje poldrugo uro; »díma« je bajeslovna grozna igra v štirih dejanjih z bitkami in zasedanjem, z začaranjem, s čudeži in groznimi čini; »ihamrga« ljubezenska igra s spletkami; junak mora biti slaven mož, junakinja boginja, katero odvede junak po zvijači ali sili; »anka« je patetična igra v enem dejanju kot konec kaki večji igri; »vithi« je samogovor o ljubezenski igri, ki se humoristično izvrši; »prahasana« je veseloigra v enem dejanju; nastopajo menihi, svečeniki, kralji ali lopovi kot glavne osebe, druge pa so dvorniki, rokodelci, berači, postopači in zloglasne ženske.

Ostalih osemnajst vrst se imenuje »Uparúpakas,« pa jih ne omenjamo dalje in поблиže.

Igralo se je jako preprosto na dvoriščih, na verandah ali v dvoranah. Igra se je začejala z blagoslovom — nandí —, ki ga je izrekel vodja igralcev. Igralci pa sploh niso bili na dobrem glasu; pri njih se je gledalo samo na lepo zunanost; marsikateri so se pa vendar prikupili kraljem in velikašem, da so ti bratski občevali z njimi.

Posebnost indskega gledišča je to, da igralci govore v raznih narečjih. Kralji, junaki, svečeniki in druge odlične osebe govore staro indščino ali sanskrt; ženske, otroci, dekle in sluge narečje saurasenî; pesmi žensk so zložene v maharaštrî; lopovi govore avanti in demoni pajsači. Vsa ta narečja so med seboj tako sorodna kakor romanski ali slovanski jeziki; ravnatelj glediščni je moral razumeti vse in Indi priznavajo sami, da njegova naloga ni bila lahka.

Drama je pri vseh narodih slika realnega življenja; zaradi tega imajo v najnovejšem času toliko privlačno silo tiste glediščne igre, ki svojo snov zajemljejo iz vsakdanjega življenja. V Indih je nauk jako razširjen, da se je treba odpovedati svetu; pa vendar sta mnogoženstvo in nenravnost v obširnem obsegu obvladali vse javno življenje; torej se ne bomo čudili, da se je to svojstvo, prirojeno vsaki paganski kulturi, pokazalo tudi v dramatiki, dasi manj nego v liriki. Pri blagohotni naravi Indov in pri njihovem idealnem stremljenju po višjih, plemenitejših nazorih se nahaja v indski dramatiki toliko lepih pojavov, da se smemo iz splošno človeških obzirov zanimati zanje.

Indi se pri svojem znanem nagnjenju do transcendentalnosti malo brigajo za zgodovino; zato pa se tudi ne morejo poblizje označiti zgodovinski razvitek dramatike in življenske razmere njih dramskih pesnikov. Indi sami jih naštevajo 180; najbolj se odlikujejo Šudraka, Kálidása, Śriharša, Bana, Dhavaka Bhavabhût in nekateri drugi. Važno pa je to, da eni izmed njihovih najzanimljivejših in najstarejših iger je zajeta snov iz realnega indskega življenja.

Pred 16 leti sem bil poročal v »Edinosti« (1885, št. 2. in 3.) o tej igri, ki se zove Mrččhakikâ = »Ilovnat voziček;« zdaj jo raje po junakinji igre imenujejo Vasantasenâ. Zaradi pičlo odmerjenega prostora v »Ljubljanskem Zvonu« ne bomo preiskavali vzrokov, zakaj se ta igra šteje med najstarejše indske igre, nego navedemo samo vsebino te realistične igre; poznejše so bile namenjene samo v zabavo v višjih krogih in niso tako dobro posnete po indskem pristnem življenju sploh, kjer nastopajo osebe vseh stanov.

(I. dej.) Ker so v Indih zakonske žene odmaknjene javnemu življenju, morejo v glediščnih igrah nastopiti samo take osebe, kakor je v Grkih bila Aspasia, ki je po svoji krasoti, duhovitosti, omiki in po plemenitejših nazorih, nego so doma v takih sferah človeške družbe, začarala celo najodličnejše može svojega časa. Vasantasenâ je bila bajadera — kakor je Goethe imenoval take osebe —, deklica

čarobne lepote, razsežne omike, bogata, ki je — žal — stala in živela pod vplivom svoje kaste, pa se je trudila na vse moči, iznebiti se tega položaja in se je strastno zaljubila v Čârudatto, ki je ubožal zaradi pretirane darežljivosti. Bil je Čârudatta mož plemenitega mišljenja in je možato prenašal — uboštvo.

V II. dejanju pribeži k Vasantaseni neki človek, ki je v igri mnogo izgubil, in je bil prijazno sprejet, ker je nekdaj služil pri Vasantaseni. Istodobno je ušel Vasantasenin oroslan, njen sluga ga je ukrotil in neki tujec mu je za to dal lep plašč, ki pa je bil Čârudattov. V III. dejanju se predstavlja, kako je brahmanec Šarvilaka ulomil v Vasantasenin o hišo, ker bi si rad prisvojil toliko imetja, da bi mogel poročiti njeno služabnico Madaniko; odnesel je v resnici tudi nakit, ki ga je Vasantasena dala shraniti Čârudatti. Da bi ta ne prišel na glas, da je on sam se polastil nakita, ponudi Čârudattova žena svojemu možu svoj niz biserov, da bi odškodoval Vasantaseno. IV. dejanje nam predstavlja, kako zdaj brahmanec snubi Madaniko; Vasantasenâ je slučajno poslušala to, spoznala svoj nakit, ga vzela in dala svobodo svoji služabnici. Tudi političen dogodek se vplete zdaj v igro, ker nastopi usurpator Arjaka, ki hoče pregnati vladarja. Ujeli so ga in rešiti ga hočeta brahmanec in neki igravec. V V. dejanju obišče Vasantasenâ ljubimca; v VI. dejanju vidimo Čârudattovega sinčka Rohasena, ki se igra z ilovnatim vozičkom, med tem ko ima sin sosedov zlat voziček. To zaboli dobro Vasantaseno in ona da svoj nakit, da Rohasenu kupijo zlat voziček. Vasantasenâ bi se morala peljati v gozd Pušpakaranda, da bi se sešla tam z ljubimcem, sede pa v naglici v voz kraljevega svaka, ki jo nadleguje, v Vasantasenin voz pa sede tudi vsled zmote iz ječe ubegli usurpator Arjaka. (VII. dej.) Ta se pripelje v gozd, Čârudatta ga spozna, ga reši spon ter mu da svoj voz, da usurpator pobegne. (VIII. dej.) Vasantasenâ se pripelje nevede k Samsthâniku, ki jo zopet nadleguje, a zastonj. V hudi jezi jo začne drgniti in ker misli, da je mrtva, jo pokrije z listjem in hoče Čârudatto tožiti radi umora. Neki buddhističen berač je hotel svoje mokro oblačilo posušiti na kupu listja, izpod katerega je omedlela Vasantasenâ začela stokati in iztegati roke. (IX.) Sodna dvorana; Čârudatto obsodijo. (X.) Čârudatto odvedejo na morišče, zdaj prihitita Vasantasenâ in buddhističen menih in vse se reši ugodno: usurpator je postal vladar in je na prošnjo blagega Čârudatte pomilostil nevrednega Samsthânako, Vasantasenâ je postala zakonita soproga Čârudattova in člen kraljevske rodbine. Čârudatta vzklikne zadnji:

V svetovni pestri igri tu usoda
 medsobni gleda večni boj na zemlji
 in igra se z življenjem kakor z vedrom,
 ki vodo nam zajema iz studenca.
 K obilici, glej, tega vzdigne kvišku
 in drugega tam pahne v revo doli.

Igra Vasantasenā se ne da primerjati niti grškim tragedijam, niti poznejši atiški komediji, ker je preresebna in polna globokih čutov; dejanje in zapletek, oboje je čisto indsko; torej ne pritramo mnenju, da bi grške glediščne igre mnogo bile vplivale na razvitost indske dramatike. Upravičeno pravi Baumgartner, *Geschichte der Weltliteratur* I. 158. »Die glückliche Mischung von idealem Gehalt und leichter packender Realistik, von ergreifenden, tragischen Motiven und sprudelndem Humor, von einheitlicher Führung und fesselndem Gestaltenreichtum, sodann der leichtfließende, natürliche Dialog, der spielende Witz und die reiche poetische Sprache haben alle Kritiker ausnahmslos dahin geführt, dieses Stück mit den Schauspielen Shakespeare's zu vergleichen.« Marsikaj je sličnega med angleškimi in španskimi romantičnimi in indskimi igrami, pa vendar je velikanska razlika med paganskimi indskimi in krščanskimi igrami. — »Vasantasenā« se pripisuje kralju Śudraki; bržkone jo je pisal kak pesnik, ki je živel na dvoru tega kralja, ter je iz hvaležnosti dovolil, da se razglasi pod imenom kraljevim; vsekakor pa je igra starejša od Sakuntale.

Kālidāso¹⁾ so Indi šteli med »devet biserov« na dvoru kralja Vikramaditje v Udždžajinī; vsled tega so indologi pesnika postavljali v prvo stoletje pred Kristom; nemški indolog Lassen ga je uvrstil v drugo stoletje po Kristu; holandski indolog Heinrich Kern trdi, da je astronom Varāhamihiru, tudi eden izmed »devetih biserov«, po zanesljivih astronomskih računih živel v prvi polovici šestega stoletja po Kristu. Tudi druga dejstva pritrujejo temu: zatorej zdaj Kālidāso stavljajo v šesto stoletje; spodaj omenjena učenjaka Zielhorn in Bühler sta za dobo 400—600 po Kristu.

Ker so se Indi sploh malo brigali za zgodovino, se tudi o njih slavnih možeh ve malokaj zanesljivega; gotovo je samo to, da

¹⁾ Huth, Über die Zeit des Kālidāsa. Berlin 1890. — M. Müller, Indien in seiner weltgeschichtlichen Bedeutung. Leipzig 84. p. 245. — L. v. Schröder, Indiens Literatur und Cultur, 87. p. 607. etc. — Zielhorn, Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften. 1890. p. 251. — Bühler, Indische Inschriften und das Alter der indischen Kunstpoesie. — P. Meyer, Essays und Studien II. 1895.

je Kálidása bil brahmanec in da je živel na kraljevskem dvoru v Udždžajinî. Bajke pripovedujejo, da je govedo prignal v mesto Benares, ko si je princesa Vasantî izbirala¹⁾ moža v zakon, izjavivši, da vzame samo tistega junaka, ki se bo odlikoval v vednostih in umetnostih. O vsem tem mladi Kálidása ni vedel ničesar, vendar je bil izredno lep mladenič. Minister ga je lepo oblekel in mu je dal za spremstvo nekaj dečkov, ki bi naj bili na videz njegovi učenci, njemu samemu pa je ukazal, naj pametno molči, češ, da prezira ves svet. Princesa si ga je izvolila za moža. Pred podobo nekega bika pa se je izdal. Soproga se je razjezila zavoljo te prevare, pa mu je odpustila. Na njen svet se je posvetil boginji Káli in se je zaradi tega imenoval Kálidasâ. V zahvalo za to mu je boginja podelila dar vednosti in pesništva. Iz veselja radi tega si je svojo ženo izvolil za učiteljico in ji je ta na ta način po indskih nazorih vzel pravico do zakonskega življenja. Zopet se je razljutila njegova soproga in odločila, da ga naj uničijo ženske roke, in v resnici ga je umorila ena njegovih ljubimk, ker si je hotela prisvojiti darilo, ki ga je dobil on, ko je rešil neko pesniško nalogo poprej nego ona. Nobeden indski pesnik ženske lepote in ljubezni ni opeval tako dovršeno kakor Kálidása; zavoljo tega je bil on najbolj priljubljen izmed vseh indskih pesnikov. Spisal je obširni epski pesnitvi: Megha-Dûta (Posel megle), Rtusamhâra (Krog letnih časov), epske pesnitve Raghuvansâ (Pleme Raghujdov), Kumârasambhava (Rojstvo knezeviča) in morda Nalodaja ter glediške igre Sakuntalâ, Urvašî in Mâlavikâgnimitra (Mâlavikâ in Agnimitra).

(Dalje prihodnjič.)

Solze svetle in vroče . . .

Solze svetle in vroče jokalo je
tvoje modro okó,
in te solze ko zvezde so padale
v moje duše dnó.

V temi mračnih dni in brezzvezdnih noči
sedaj tam žaré;
glej, in nikdo drug kakor jaz in ti
ne ve še za njé.

A. Gradnik.

¹⁾ V Indih so si princese, godne za možitev, same izbirale soproge v zakon.

Roža življenja.

In tam nekje je zacvetela mi,
 kjer vrecel moje srčne je krvi,
 in tam nekje je zadehtela mi,
 kjer moč življenja mojega leži —
 tam v žitju notranjem — ta roža moja.

In v hipu, ko je luč me obsvetila
 spoznanja, žalovanja in kesanja,
 ta roža je svoj bujni cvet razvila
 in kakor rosna zarja pomladanja,
 tako je vstala mi — ta roža moja.

Ob sebi sama, ko je prišel čas . . .
 Tam v globočinah mi dotlej je spala,
 a zvedel sem, da jaz imam svoj jaz,
 in z lastno silo je iz spanja vstala,
 svoj piti dala vonj — ta roža moja.

In jaz ga pijem, pijem te moči,
 ki kot duhovi vstajajo iz cveta . . .
 In takrat mi zapolje živo kri,
 zastane v žilah, od ledú objeta,
 če trudna mi zaspi — ta roža moja.

A sni objemajo jo bolj in bolj . . .
 Če plava solnce zlato ji po nebi,
 če čuti črno, mrzlo noč ob sebi,
 če čuti pomlad ali zimo zgolj —
 nagiba trudni cvet — ta roža moja.

Nje vonj izpit, nje čar usiha že,
 in črv napal je korenine ji . . .
 In solnce njeno že za gore gre
 in jutro skoro več ne sine ji —
 zapade smrti, ah — ta roža moja.

Živela je, da se je izživela . . .
 Ob sebi sama, ko ji pride čas,
 sesede mi v kopico se pepela,
 nad njo bom solze morda točil jaz,
 a nikdar več ne vstane — roža moja.

Na vrtu mojih sanj tam vzklije še,
 a bolje bilo bi, da ne nikoli!
 Kaj duša moja bo čutila še,
 ko več ne bo kraljice na prestoli?
 Daj s smrtjo srcu smrt — ti roža moja!

E. Gangl.

Romar.

Kam li, mož sivolasi?
 Hvaljen Jezus! — Postoj!
 Stopa ti noga počasi,
 truden korak je tvoj . . .

Mož, ki je čul pozdravilo,
 vrne ga in postoji,
 lice za hip se zjasnilo,
 z glasom resnim veli:

Romar sem, hodim po sveti
 duši pokoja iskat . . .
 Kaj bi ti pravil? . . . Umeti
 brata ne more več brat.

V srcu sem vero zamoril,
 živel sem, živel sem mlad,
 dokler si pota otvoril
 v prsi ni meni jad.

Prišlo je bridko spoznanje,
 zbudil se v duši kes,
 šel sem na potovanje
 strt, uničen ves.

Vidiš li lice moje?
 Strah na njem boš spoznal . . .
 Čvrsto telo sem svoje
 v plen trohljivosti dal.

V žile svoje korene,
 v kri je gnala strast,
 volje ni bilo jeklene,
 pal sem človek v propast!

Kakor izlit bi bil vanje,
 pekel mi v prsih gori,
 bega od mene spanje,
 dneva bojim se, noči . . .

Bitje pred sabo zrem mlado,
 ki mu cvete obraz,
 ki živelo bi rado,
 pa sem umoril ga jaz!

Sebe umoril . . . Bojazen
 zvesto me spremlja povsod,
 sebi najhujša sem kazen,
 dvor slabosti in zmot.

Vidiš pred mano milijone,
 ki so enaki mi vsi?
 Predno mi žitje zatone,
 spet jih milijon se rodi . . .

E. Gangl.

Dan v Vrbi.

Špisala Ernestina Jelovšek.

»O Vrba! Srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta . . .«

Prešeren.

udno! Do sedaj mi še nikdar ni prišlo na misel, da bi si bila želela videti očetovo rojstno hišo; pač pa sem želela največ samo enkrat na njegovem grobu moliti, in to je menda pripomoglo, da sem hitela v domovino . . .

Toliko tujcev¹⁾ hodi tja gledat rojstno hišo pesnikovo; zakaj ne bi tudi jaz obiskala kraja, kjer se je rodil moj oče . . .

Potoma sem se že kesala. Čemu se neki sedaj peljem tja, nemara me čaka nova prevara, novo gorje? . . . K sreči me tam ne pozna nihče; nepoznana prihajam in nepoznana odidem. Pri tem pa si ogledam dražestni košček svoje mile domovine . . .

Pot me je vodila sredi zelenih travnikov in rodovitnega polja: lepšega izprehoda pač ni nikjer! In tu, v tem prijetnem kraju, v zatišju visokih gorâ je bil zrastel moj oče. Kako dobro mu je delo, kadar se je iz svetovnega vrvenja in borjenja zatekel v tiho rodno vasico, čeprav samo za kratko dobo, včasih morda samo za nekaj dni! Oh, sedaj umem, zakaj se mu je Gorenjska toliko priljubila, zakaj je ostal Slovenec v svojem mišljenju in čuvstvovanju ter pesnil v govoricu svojega naroda!

Kmalu sem bila v vasi.

Pred hišo s spominsko ploščo Prešernovo se ustavim in potrkam na vrata; bila so zaprta.

Soseda mi je svetovala, naj grem zadaj preko dvorišča v hišo. Slušala sem jo. Na dvorišču je gospodar vpregel par konj pred plug. Vprašam ga, če smem v hišo. Prijazno dvigne roko proti vratom ter odgovori:

»Le pojdite no, le!«

Ah, temu pač nisem dobrodošla, si mislim ter vstopim. V veži pred ognjiščem je stala gospodinja ter mi prijazno pokazala sobo, v kateri se je rodil Prešeren. Bila sem torej v rojstni hiši svojega očeta — tujka . . .

¹⁾ Gospodična Jelovšekova je kupila za rojstno hišo Prešernovo posebno knjigo za častitelje našega pesnika, da se vsak, ki obišče Vrbo, lahko vpiše v dotično spominsko knjigo.

Uredništvo.

Tujka sem prestopila domači prag, tujka pojdem zopet odtod . . .

Navadna, priprosta kmečka soba, samo snažnejša. Nič, prav nič, kar bi spominjalo, da je rojstna hiša pesnikova.

V moji sobici vise tri podobe od njega. Fotografija Ganglovega lepega doprsnega kipa, lesorez portreta, ki ga je slikal oče dr. Sve-tine, ter rez Goldensteinove slike z jokavim obrazom — tukaj pa ničesar! Mogoče, da nisem ničesar videla. Pa, kako naj tudi zajdejo take podobe v to pohlevno, skrito vasico!

S težavo sem se zatajila, da nisem glasno zaplakala ter ljudi opozorila nase. Trudna sedem na klop. Samo enkrat, in čeprav samo za eno minuto, sem hotela se odpočiti v hiši, kjer je bil rojen oni, ki sem ga vedno neomajano ljubila, dasi mi je življenje, ki mi ga je dal, ponujalo le malo veselja in radosti . . .

Stopila sem v vežo. Žena je kuhala kosilo, poleg nje pa je stal 11 do 12leten deček ter pestoval zelo enoletno dete. Oba otroka sta bila lepa: nekaj znanega, simpatičnega je bilo v teh otroških obrazih.

Zdelo se mi je, da ni prav, če se kar kratko poslovim od ljudi, katerim delam nadlego, s priprostim pozdravom »hvala lepa«. Obrnem se torej k ženi ter jo vprašam:

»Ali je ta-le mali vaš?«

»Da, tudi večji je moj, pa jih imamo še, dva fanta in tri deklince.«

Potem pa me vpraša:

»»Odkod pa ste vi?««

»Iz Ljubljane.«

Medtem se je bil prikazal mož na pragu ter se nam približal.

»Ali je to gospodar, vaš mož!«

»»Da, moj mož.««

Stal je pred menoj in zrla sva si iz oči v oči. Črez nekaj časa me vpraša:

»Odkod ste pa vi?«

»»Iz Ljubljane . . . Prosim, kako ste pa Prešernu v rodu?««

»Moj ujec je bil.«

»»Vi ste torej Minin sin?««

»Da. Kaj ne, vi pa doktorjeva hči?«

Sedaj nisem mogla več nazaj ter reči, da ne; sploh pa moj oče ni imel vzroka sramovati se me, odgovorim torej: »Sem.« Ponudiva in stisneva si roke.

Sedaj se mu ni nič več mudilo na polje. Peljal me je nazaj v sobo, pogostil me po svoji moči ter mi povedal, da me je že včeraj

ogledaval v cerkvi, ker sem tako podobna njegovim tetam. Vprašal me je, kdaj zopet pridem. In ko sem mu odgovorila, da ne vem, ker se ne bom dolgo mudila v Žirovnici, povabil me je prijazno, naj kar ostanem pri njem. Pod streho ima sobico, ki je prav pripravna, »da se boste najedli dobrega zraka«, kakor je dejal. Nazadnje sem mu morala obljubiti, da pridem drugo leto, seveda v resnici nisem resno mislila na to.

Raziti smo se morali, kajti videla sem, da zadržujem ljudi, ki imajo dovolj drugih opravkov. Kot pravi poljedelec me je peljal tudi v hlev ter mi ponosno pokazal svojo živino. Toda čas hiti. Ločili smo se in obljubila sem jim, da še pridem v nedeljo.

* * *

»O Vrba! Srečna, draga vas domača!«

V nedeljo po maši me je čakal moj novi bratranec pred cerkvijo. Napotiva se proti Vrbi!

Gredoč mi je iznova prigovarjal, naj še to poletje pridem, toda zopet sem odložila svoj poset na prihodnje leto.

Da, v resnici, še enkrat bi rada videla krasno Gorenjsko, zlasti pa to idilsko vasico! Pa naj pride tako ali tako, nepozabljiva mi ostane nedelja, katero sem preživela v hiši bratrančevi; s hvaležnim srcem se ga bom spominjala in nikdar ne pozabila ljubeznive gostoljubnosti njegovih domačih. Bila pa sem tudi vsaj en dan domača v očetovi hiši, katere gospodar mi je najbližnji po krvi, ker nimam bratov ne sester . . .

Otroci so bili razen enega vsi doma; vseh skupaj jih je sedmero.

Po kosilu sem šla z bratrancem na polje in tudi »sosedica sv. Marka« sva obiskala.

Med potjo mi je pripovedoval, kako zanemarjeno posestvo je dobil po svojem očetu in kako se mora truditi, da pridela, kar potrebuje njegova mnogoštevilna družina.

Šla sva domov. Pravil mi je o vseh svojih tetah, sestrah mojega očeta, kako so živele in umrle v visoki starosti . . .

Poslušala sem ga sicer, toda — naj mi tega ne zameri — samo napol. Gledala in uživala sem tihi mir te hiše, občudovala poslušne otroke in pridno ženo, ki se spretno suče in ugame že na obeh vsako željo svojega moža... »O Vrba! Srečna, draga vas domača!«... je zvenelo v moji duši.

Zatopila sem se nazaj za 70–60 let in si mislila na prostoru, kjer sedi sedaj moj bratranec — dr. Prešerna! »Da b' uka žeja me

iz tvoj'ga sveta speljala ne bila . . .« Tako bi bil tudi on gospodaril v krogu svojih dragih, sicer samo priprost kmet, toda svoboden, sam svoj gospod, od nikogar neodvisen, ljubljen in čislán od svojcev, za nje skrbeč in se trudeč, v tem malem kraljestvu — kralj! . . .

Toda želja po znanosti ga je gnala med svet, ki ga je prevaral s svojim sebičnim samoljubjem ter mu globoko ranil mehko srce, med svet, ki mu ni dal drugega kakor prezgodnji grob in kamen na gomilo! . . . Še danes mu nekateri ne morejo odpustiti, ker je pokazal, kako sladko zveni jezik njegove domovine, kadar poje o ljubezni, kako mило in tolažeče se glasi v bolesti, kakor če mati nad zibeljo uspava svoje bolno dete . . .

Kakor jaz danes, sedel je morda nekđaj Prešeren v rojstni hiši. Tako kakor sedi meni nasproti njegov nečak, sedel je njemu svak s svojo družino. In tedaj se je moral v mehki pesnikovi duši roditi sonet: »Vrba« . . .

Moj bratranec mi je zatrjeval, da jih je že mnogo obiskalo rojstno hišo pesnikovo — in imenoval mi je mnogo znanih imen — toda nihče ga ni tako razveselil kakor jaz. To priznanje me je zelo veselilo, še bolj pa, ko je povedal, da je bil prišel lansko leto neki Čeh, ki je dejal: »Prag bi poljubil tej hiši, kjer se je rodil ta genij!« . . .

»Pa zadnjič me nisi bil nič kaj vesel?«

»O pač, namenjen sem bil na polje, pa si mislim: še vsakega, kdor je prišel, sem prijazno pozdravil, naj torej stopim v hišo, „če ne, poreče, da sem zarobljen kmet.“«

»Da, še v „Narod“ bi te bila dala.«

»Potem sem te pa spoznal, ker si našim tako podobna, posebno teti Katri; ta je bila taka kakor stric doktor, so dejali mati.¹⁾ In ker so bili oče dr. Svetine Katri podobni, se je po njih napravila tista podoba.« (V Jurčič-Stritarjevi izdaji.)

Vprašala sem, če je bil res dr. Prešeren rojen v tej sobi, in menili so, da je mati bratrančeva nekđaj dejala, da ne, ampak v »kamrici« poleg, kar je gotovo verjetnejše; samo teta Alenka je rekla, da v sobi . . .

Pozno je že bilo in morala sem iti. Bratranec me je spremil do Žirovnice. Na cesti sva se poslovila ter si dala roke — na svidenje prihodnje leto?! . . .

Ozrem se: solnce je zahajalo . . .

¹⁾ Tudi moja mati je često pravila, da je bila Katra zelo podobna mojemu očetu.

Prešeren v šolah.

Priobčil L. Pintar.

od tem naslovom sem bil v »Ljubljanskem Zvonu« (XVI, 648) priobčil kratko črtico, ki pa ni bila popolna, in to hočem v naslednjem nekoliko popolniti.

Letošnjo pomlad so prišla na javno vednost »Prešernova šolska izpričevala, kolikor jih je ohranjenih; referiral je o njih »Dom in Svet« v 5. letošnji številki (str. 316). [Ta referat je vobče točen, samo da profesor četrtega gramatikalnega razreda, Dolar, ni bil Juri, ampak Gregor; in imena profesorja avstrijske zgodovine jaz nisem čital za Mikosch, ampak Wikosch; — pa to so malenkosti in za nas brez posebnega pomena.] Sicer pa izpričevala glede gimnazijskih študij samo potrjujejo to, kar sem bil v zgoraj omenjeni črtici po katalogih posnel in objavil. Glede licejskih študij pa takrat nisem znal kaj povedati.

Ker pa je stvar z objavljenjem izpričeval prišla zopet v tek, povprašal sem še enkrat po licejskih katalogih in našel, da je bil Prešeren 1820. l. v prvem letu filozofije v prvem in drugem polletju odličnjak, v vseh predmetih (t. j. v veronauku, teoretični filozofiji, matematiki, splošni zgodovini in grščini) je imel »erste mit Vorzug«, »Verwendung sehr gut«; samo v obnašanju je v obeh polletjih nekoliko razlike, v prvem »gemäß«, v drugem »ganz gemäß«, šolnine je bil oproščen. Ravno tako je bil odličnjak v drugem letu filozofije l. 1821. in je dobil iz vseh predmetov (t. j. iz veronauka, praktične filozofije, fizike, občne zgodovine in grščine) »erste mit Vorzug«, »Verwendung sehr gut«; tudi to leto je imel v obnašanju v prvem polletju »den akademischen Gesetzen gemäß«, v drugem »ganz gemäß«. To leto je pa bil dobil Prešeren tudi rodovinski stipendij; v katalogu prvega polletja je namreč zabeleženo: Preshern'sches Stipendium 75 f. 57 kr. M. M. et 29 f. 45 kr. W. W., v drugem polletju pa samo 99 f. 31 kr. M. M.

Predno se pa poslovimo od ljubljanskega liceja, konstatirati nam je še nekaj ter popraviti zmoto, ki se večkrat ponavlja, ko je govor o Prešernu in Slomšeku. Profesor dr. Anton Medved na 41. strani Slomšekovega životopisa, ki ga je l. 1900. izdala družba sv. Mohorja, govoreč o tretjem Slomšekovem potovanju v letu 1837., piše: »V Ljubljani se je seznanil in sklenil prijateljstvo s slavnim

slovenskim pesnikom Prešernom.« — In v najnovejši izdaji Prešernovih poezij, ki jo je priredil A. Aškerc, kjer se nam na XVII. strani pripoveduje, da se je koncem leta 1831. Prešeren zahvalil za tlako pri c. kr. komorni prokuraturi ter odšel v Celovec pripravljat se za advokatski izpit, čitamo: »Na Koroškem se je bil tedaj seznanil s Slomšekom.« — Oboje je pomota. Prešeren se je seznanil s Slomšekom že jeseni l. 1819.; v prvem letu filozofije sta si namreč bila na ljubljanskem liceju sošolca skozi celo prvo polletje, in Slomšek se ni morda (kakor bi utegnil kdo umeti razkazovanje na 24. strani omenjenega, iz peresa profesorja A. M. poteklega životopisa) kar hitro po svojem prihodu v Ljubljano premislil in odločil za Senj, ampak je ostal v Ljubljani cel semester. To sklepam iz tega, ker je v katalogu prvega polletja klasificiran, in sicer v vseh predmetih z noto »erste mit Vorzug«, razen matematike, kjer je dobil prosti »erste«. —

Zdaj pa dalje! Velike važnosti so najdena Prešernova izpričevala za popolnitev njegovega životopisa glede šolskega leta 1821/22. V biografiji, priobčeni v 5. letniku Dunajskega Zvona, je pisal Fr. Levec: »Kje je bil Prešeren eno leto, dovršivši l. 1821. ljubljanske šole, ne vem. Na pravoslovni fakulteti dunajskega vseučilišča vpisal se je še le jeseni l. 1822.« — Vsled tega neznanja so nastala razna domnevanja, razne kombinacije, češ da bi bil Prešeren po dovršenih študijah na ljubljanskem liceju morda utegnil, da ustreže želji svoje ljube matere, vstopiti v kako bogoslovnico i. t. d. Iz omenjenih izpričeval je pa razvidno, da je bil tisto leto Prešeren na Dunaju v tretjem letu filozofije. Dvoje takih izpričeval se je ohranilo, v prvem (de dato 4. III. 1822) potrjuje prof. Mart. Wikosch: Preshern Fr., phlum. III. anni, Stip., praelectionibus ex historia Austr. diligentissime adfuisse primo semestrali examine in classem primam relatum esse Mores legibus academicis conformes exhibuisse — v drugem pa (de dato 31. III. 1822) svedoči Ant. Stein, philologiae prof. publ.: Preshern Franciscum, Carniolanum Rodniensem, stipend., philosophiae auditorem in annum III^{tium}, institutionibus practicis ad eloquentiam egregio cum profectu interfuisse, in priore semestrali examine publico in classem primam relatum esse. Mores legibus academicis consentaneos exhibuit. — Na obeh izpričevalih je sopodpisan Franciscus Wilde, C. R. studii philos. vice director, bivši prvi knjižničar ljubljanske licejske knjižnice. — Dovršivši tretje leto filozofije, je vstopil Prešeren k pravoslovju in dovršil pravoslovne študije v šolskih letih 1822/23—1825/26. Izmed podrobnih izpričeval iz te dobe se je

ohranilo samo eno iz tretjega leta (de dato 23. VIII. 1825), s katerim prof. Georg Edl. v. Scheidlein izpričuje: Preschern Franz von Rodain in Krain, Stipendist, hat die Vorlesungen über das österreichische Privatrecht fleißig besucht in der zu Ende des Studienjahres vorgenommenen öffentl. Prüfung die erste Classe mit Vorzug erhalten. Das Betragen war den academ. Gesetzen vollkommen gemäß. — Popoln pregled vseh juridičnih študij Prešernovih pa je obsežen v izpričevalu o vseh štirih letih de dato 24. VIII. 1826 — to je nekak absolutorium, ki svedoči, daš H. Franz Preshern, aus Rodain in Illyrien gebürtig, an der k. k. Hochschule zu Wien den vorgeschriebenen Lehr-Curs der Recht- und politischen Studien geendigt und in den öffentlichen Prüfungen folgende Classen erhalten habe:

im Jahre 1823	aus dem natürl. Privatrechte:	Erste Classe mit Vorzug				
	» » »	öffentl. Rechte	»	»	»	»
	» » »	Criminalrechte	»	»	»	»
	» der europäischen Staaten-	kunde	»	»		
	» » österreich. Staatenkunde		»	»		
im Jahre 1824	aus dem römisch. Civilrechte:		»	»	»	»
	» » Kirchenrechte		»	»	»	»
im Jahre 1825	» » österr. Privatrechte		»	»	»	»
	» » Lehenrechte		»	»	»	»
	» » Handlungs- und Wechslr.		»	»	»	»
im Jahre 1826	aus den politischen Wissenschaften		»	»	»	
	» der » Gesetzkunde u.	dem Gesetzbuche über schwere				
	Polizeiübertretungen		»	»	»	
	aus dem gerichtl. Verfahren in Streitsachen:	Erste Classe				
	» » » » außer		»	»	»	
	» » Geschäftsstyle		»	»	»	

Sein Betragen war den academischen Gesetzen vollkommen gemäß.

Ko je bil meseca marca l. 1828. Prešeren na tem, da ga imenujejo za doktorja prava, potreboval je za promocijo npravstvenost-nega izpričevala. Napisal mu je tako izpričevalo (de dato 14. III. 1828) Franz Freiherr Dubsy von Trzebamyslic, Kay: Koenig. Kämmerer und Major in der Armee. Glasi se pa tako: Daš H. Franz Preshern, Candidat der juristischen Doctors-Würde, aus Rodain in Illyrien ge-

bürtig, stets einen moralischen tadellosen Lebenswandel geführt und solche Grundsätze geäußert habe, die eines rechtschaffenen Mannes würdig sind, wird hiemit bezeuget.

Končno še nekaj v nadopolnjenje sestavka, ki je bil priobčen v Prešernovem Albumu (str. 757.) pod naslovom »Prešeren v pismih sodobnikov«. Ko sem pred dvema letoma v naglici prelistaval Čopovo korespondenco, prezrl sem neko prav važno pismo, v katerem Matija Gollmayr pojasnjuje, zakaj da je moral Prešeren iz Klinkowströmovega zavoda. G. Iv. Prijatelj, ki je pozneje pregledoval dotične liste, me je na to opozoril. Ker je to znamenit dogodek iz Prešernovega dunajskega dijačenja, kaže nam to Gollmayerjevo poročilo pri tej priliki objaviti. Evo gal

15. Jänner 1824.

»Was ich schon längst besorgte, ist wirklich eingetroffen: Preschern ist beym Klinkovström weg; sie waren schon lange sehr gespannt. Preschern ist zu frey und zu aufrichtig um in diesem Hause bestehen zu können, denn hier ist exempli causa so wie in einem Seminario, wer besser heucheln kann, ist besser daran; die Liguorianer scheinen sich des Klinkovström ganz bemächtigt zu haben; er hat freylich dabey den besten Willen, aber, erzeugt nichts als Heuchler, die Hofmeister selbst nicht ausgenommen; wir Lehrer haben besser, bey uns ist genug daß wir pünktlich erscheinen und keinen Unglauben und Ketzerey predigen, — so hat z. B. Preschern zu wenig Gebethbücher wie eines Passy, Veith etc. und andere geistliche und Erbauungsbücher gelesen und sich vielmehr mit profanen, griechischen und lateinischen Klassikern, Homer, Hesiod, Euripides, Sophokles, Plautus, Terentius, welche letztere, weil sie Comoedien enthalten, gar was Sündhaftes sind, beschäftigt, denn du mußt wissen, daß kein Zögling des Institutes so wie kein Hofmeister in kein Theater, wäre auch das beste Stück aufgeführt, gehen darf; hie und wieder hat er auch andere Bücher als den Boccacio, Pastor fido,¹⁾ Ovidius etc. bey ihm angetroffen. — Auch ging Preschern niemahls zur Beicht et Communion, nicht täglich in die Messe, machte ihm zu wenig Hof. Den letzten Stoß aber gab der Umstand, daß der Graf Auersperg Bücher aus seiner Bibliothek las, wo er also auch auf die Sündhaften kam, weil er vom Preschern den Schlüssel dazu hatte; dieß veranlasste den Klinkovström den Preschern wegzuthun; jetzt logirt er dort, wo ich die Kost habe, in der Schulerstraße.

¹⁾ Naslov pastorala, ki ga je spisal J. Bapt. Guarini.

Hladnig hat wegen wieder ausgebrochenen Blutbrechens seine Condition gelassen..... Wir dachten den Preschern hinzubringen, allein weil sein Äußeres so wenig verspricht und er eine langsame Sprache hat, so hat er nicht gefallen; doch hätte ihn der Herr wahrscheinlich genommen, wenn er sich beym Klinkovström nicht wegen seiner erkundigt hätte, der zwar seine Talente und Kenntnisse sehr lobte, doch aber am Ende hinzusetzte: aber ihnen als Vater würde ich nicht ihn anrathen; wahrscheinlich verstant er darunter seine quasi Freygeisterey, daß die Kinder nicht sich nach ihm richten möchten; deswegen war aus diesem nichts. Er bekümmert sich auch nicht viel darum, ob er was bekommt; er hat das Stipendium, und der Onkel schickt ihm monatlich 30 fl. W. W., so kann er auch leben; er sagt auch: Bis jetzt habe ich für andere gearbeitet, jetzt muß ich für mich arbeiten; er geht fleißig in die Bibliothek und ist in Büchern vergraben.«

Hrepenenje.

Zapustim te, dekle moje,
pojdem na planjavo,
na prostrano polje
v široko daljavo.

Tam pobratim se s planjavo,
z izpodnebnim zrakom,
pa postopim tam za plugom
z radostnim korakom.

»Dobro jutro, sveža zemlja!
Solnce še za mano . . .
A prišel že jaz sem s plugom,
s kolci sem in z brano!«

In narežem brazd si
črez polje široko,
včrtajo se brazde
v lice mi globoko.

A jaz sejem, orjem, žanjem
v Bogu dopadljivem leti
in prepiram in pogajam se
z doktorji in s kmeti!

† Aleksandrov.

Iz zgodovine narodne poljske dramatike.

Delovanje Anczycza.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Jan Fr. Magiera (Krakov).

Naša poljska muza je sicer že stara in dokaj mojstrov besede se je že pojavilo na poljskem Parnasu, a vendar še do dandanes vsa poljska zemlja pričakuje svojega Shakespearja. Od prve poljske drame »Odprawy posłów greckich« Jana Kochanowskega (1577) vidimo neprestano poskuse in napore na tem poprišču, toda šele Słowaki in Krasiniński sta nam dala lepih dram, ki pa še niso evropske. Sedanji rod vidi svojo največjo slavo v umotvorih Wyspiańskiego (Wesele). Srečnejša je bila v naši deželi Talija, kajti naša komedija se je povzpela do vrhunca že v umotvorih Zablockeга (»Fircyk w zalotach«) in Fredra (1793—1876), tega doslej največjega našega pisatelja komedij.

Nismo pa namenjeni tu govoriti o razvoju vse poljske dramatike; samo nekoliko besed hočemo posvetiti narodnim umotvorom dramatičnim, zlasti najznamenitejšemu njih stvoritelju Anczyczu.

Narodne komedije imajo tu staro preteklost. Naj omenimo samo, da se je l. 1637. na plemenitaškem dvoru predstavljala komedija Petra Baryke »Z chłopca król«, kar pa še ni bil prvi poskus. Poznejši pesniki so pogostoma segali v narodno zakladnico. Kni-ażnin († 1807) je napisal za dvorsko gledališče v Pulaveh lepo dramatično idilo »Cyganie«, kjer je privel na oder vaške junake. Oče poljskega gledališča, Bogusławski (1760—1829), je napisal »Cud, czyli Krakowiaci i górale«, narodni umotvor, ki je prevzel in razvnel duhove ljudi, ukvarjajočih se z ustavo 3. maja (1791) in ž njo vred z osvobojenjem kmetov. V onem času sta bila narod in njegova usoda pogostoma predmet posvetovanj, razprav, poezij, in ko je Kościuszkó dvignil prapor svobode in nezavisnosti, hiteli so pod njegovo znamenje kmetje v raševini, Jernej Głowacki in Śvistacki, ki so zaplenjali moskovske topove ter postali pozneje junaki dramatičnih umotvorov.

Narodni umotvori v pravem pomenu te besede so se pojavili šele v polovici XIX. stoletja, ob času, ko je stal kmet kot samostojen človek poleg učenjaka, uradnika, trgovca itd. Nadarjeni ljudje so posvetili svoje talente narodu in ne redko, čim bliže nas, tem pogosteje je prijel kmet za pero, da razkrije svojemu bližnjemu

svojo »kmečko pamet«. Toda naj so tudi ti davni početki in te izdaje za narod, narodna vseučilišča itd. že dokaj storila, vsekakor pa se narodno gledališče pri nas šele snuje, se šele ustvarja. Repertoar že imamo, ne velik, toda imamo ga in ustvaril ga je eden izmed največjih rodoljubov, Anczycz.

Wladislaw Ludwik Anczycz se je rodil 1823. l. v Vilni. Oče mu je odločil poklic lekarnika, toda on je rajši zdravil duše in navajal mlajše brate k plemenitemu življenju. Bil je narodni pisatelj in urednik narodnega časopisa z naslovom »Kmiotek«. V poeziji je znan kot stvoritelj pesmi polne moči in ognja z naslovom »Tyn-teusz«. Na slovstvenem poprišču se je pojavil v Krakovu 1848. l. z vrsto času primernih stihov, večinoma politične vsebine. Toda za te se ne brigamo.

Kaj pomenljiv dogodek onega časa je bilo osvobojenje kmetov. Anczycz je gledal na ta preprosti, neomikani, iz verig podložništva oproščeni narod ter videl, da se ne znajo vsi okoristiti s svobodo in da se med družbo prostakov nahajajo posamezniki, ki svobode ne razumejo drugače, nego da bodo odslej vedno praznovali, hoteč s tem posnemati svoje nekdanje gospodarje. Tem je hotel Anczycz napisati satiro, pa še drug namen je imel obenem v očeh. Anczycz je gledal na razmere kmeta do vaškega žida-krčmarja, poznal strast kmetov, kateri sanjarijo o tem, kako si razširiti zemljišče, bodisi včasih celo na račun svojega bližnjega. Te je hotel ošibati. Pri tej priložnosti je hotel tudi odvrniti ljudstvo od pijančevanja. Iz teh nagibov je nastal njegov prvi dramatični umotvor: »Chłopi arystokracii«, ki se je 1849. l. pojavil na odru v Krakovu.

Ta komedija je zelo komična radi svojih tipov, zlasti tipov dosluženega vojaka, zaljubljenega v tuje kraje in v tuj jezik; dopustnika, zročega prezirljivo na roditelje, in zvitega oderuha-žida. Dasi-ravno se nahaja v njej dokaj pokrajinskega (lokalnega), vendar sodim, da bi bila ta prva Anczyczeva komedija vredna prevodov na druge jezike in da bi povsod razveselila občinstvo. Pri nas je na manjših vaških gledališčih najbolj priljubljena in povsod vzbuja veliko ploskanja.

Svoje prve sreče prevzet, je jel pisati Anczycz drame zgodovinske vsebine (Jan Sobieski), toda tu mu sreča ni služila. Pa se je vrnil znovič k narodni snovi. L. 1854. je bila odigrana njegova dramatična slika »Lobzowianie«. Junaki so prebivalci Krakovu sosednje vasi Lobzów. Ta slika je imenitna in naravna kakor sploh vsa dela tega pisatelja; ljudje v njej so dobrosrčni in plemeniti, toda dramatičnega dejanja je dokaj manj v njej. Na vaške gledalce

pa deluje plemenito. Isto je moči tudi reči o njegovem drugem umotvoru z naslovom »Flisacy«. Nasprotno pa je jako vesela njegova komedija »Błażek opętany«, hlapec, smatrajoč se za obsedenega od zlodeja, pravzaprav pa je le pijan, kateremu okolica pravi, da je nekdo drug, kar ga končno spravi v obup, obenem pa tudi do tega, da se odpove žganici. Kdor ve, kako pogubna in čim bliže severu, tem pogostejša navada je napajanje z žganico, temu je znano, kako težavna je borba z alkoholom. Anczycz, zavedajoč se te naloge, se je lotil te vojne z žganico in bojeval se je čvrsto in hrabro. V ta namen je napisal celo drobno komedijo z naslovom »Gorzałka«.

L. 1876. je poslal naš pisatelj na dramatični konkurs melodramatični umotvor ter dosegel nagrado. Obdarovano je bilo njegovo delo »Emigracya chłopska«, drama istinito narodna, da je celo nje pisatelj bil odslej imenovan stvoritelj emigracije. Dasiravno je ta slika izključno poljska, vsekakor jo razume vsaka duša in začuti vsako srce, a najbolje srce Poljaka, Rusina, Slovaka in Slovenca, ki so že toliko solz prelili na tujem, izgubili že toliko narodnih moči za mejo domovine in za morjem. Avtor stavi tu čitatelju pred oči srečo v domači zemlji v primeri z negotovo usodo in neposrečenjem na kopnem za oceanom. O tem se prepričajo junaki »Emigracije«, poskušajoč tuintam šolo življenja, ki se vračajo izkušeni in poboljšani pod domačo streho.

Po zmagi na konkursu je poskusil znovič svoje moči v zgodovinski drami, celo v komični operi (»Duch wojewody«), toda brez ugodnega uspeha. Radi tega je tudi dokaj teh del ostalo v rokopisu, ko so dospela poprej enkrat, ali pa tudi ne, na oder.

Pa še enkrat se je navdušil ter posegel v zakladnico zgodovine prostakov in vsega naroda ter iz teh dveh snovi ustvaril delo, ki bi imelo ovekovečiti njegovo ime. To pot je nastopil s psevdonimom »Lassoty« in ni le dal gledišču igrati, marveč je celo v tisku objavil svoje poslednje delo: »Kościszko pod Raclawicami«. Tu je uprizoril oni slavni trenutek v naši zgodovini, zmago junakov v raševini, vitezov s koso, herojev izpod slamnate strehe. Slično kakor je pesem legionistov postala narodna pesem, je tudi delo »Kościszko pod Raclawicami« postala narodna dramatična slika, katere vsaka predstava privabi cele tolpe gledalcev v svetišče Melpomene. V vaških glediščih ima tu narod šolo domoljubja in svoje zgodovine. Tu vidi svoje prednike, vračajoče se slavno izpod Raclavic; tu se utrjuje duh narodov.

Toliko se ima zahvaliti poljsko gledališče sploh, narodno pa še posebej Anczyczu. Odlični sedanji kritik, g. Chmielewski, priznava to njegovo zaslugo in vsakdo mu rad pritrdi, da je Anczycz ustvaril narodno dramo. Toda on počiva v gomili; že od 1883. l. ni Anczycza več med nami, a tudi delavcev ni videti na tej njivi, ako pa so, pa so slabši in neštevilni. Nemara narodno gledališče, ki je tako lepo jelo vršiti svojo nalogo v prošlem letu v Krakovu, zaseje znovič kakšno blagoslovljeno seme in duh Anczycza znovič oživi. Bog daj!

(Iz poljskega rokopisa prevedel P. M. Podravski.)

Književne novosti

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Na svetlo daje Slovenska Matica. III. zv. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1901. Vel. 8°. 233 str.

Ta zbornik se razlikuje od prejšnjih dveh po svoji mnogoličnosti; razmotrivanje bolj omejenih vprašanj najbrže privabi več udov-bralcev nego sicer.

Letošnji zbornik je prinesel po enoletnem odmoru zopet »Bibliografijo slovensko« za leti 1899. in 1900., ki jo je sestavil vobče po dosedanjih načelih vestno dr. K. Glaser. (Prim. »Zvon« 1900, str. 451.)

Izmed razprav je na prvem mestu: Dr. K. Štrekelj, Prešeren in narodna pesem« (str. 1.—22.). Bogato in krepko besedo Prešernovo smo razlagali že doslej z vplivom narodovega jezika; ali ostalo je pri trditvi. Nekaj sistematiškega dokaza je prinesel le Levec v svoji klasični študiji l. 1879.; kvečjemu smo se spomnili onih narodnih pesmi (»Od lepe Vide« itd.), ki smo jih čitali v Čbelici iz l. 1832. — Dr. Štrekelj odkriva in zasleduje v svoji koreniti razpravi Prešernovo veliko zanimanje za našo narodno pesem, njegovo delovanje v tem oziru in njega posledice. Prešeren ni samo izbiral narodnih snovi za svoje pesmi, ampak je bil v neposredni zvezi z vsemi tedanjimi zbiratelji ali izdajatelji narodnih pesmi, zastopajoč tudi zdrava estetiška načela. Ostro graja skrupucano Ahaeljevo zbirko, češ, te pesmi so »neslane puče«. Smoletovi zbirki je on sploh drugi oče; zaradi nje si dopisuje s Čelakovským, pozneje zasleduje pazno nastanek Vrazove in Korytkove zbirke. Ali sam se najbrž »ni ukvarjal z zapisovanjem narodnih pesmi intenzivno, ampak od drugih zapisane pesmi redigiral.« (Str. 13.). Na ta način se je navzel onega krepkega izraževanja, ni pa postal priprost posnemalec narodne dikcije; zato dobimo v njegovih pesmih malo direktnih reminiscenc iz narodnih pesmi — koliko jih ima Vodnik! — bil je prekreпка pesniška individualnost. — Razprava prinaša tudi izven svojih mej zanimivosti iz tedanjega časa. Ali se smemo nadejati, da je ona del »Zgodovine slovenskega narodnega pesništva«, ki je naj pričakujemo od veččaka dr. Štreklja? — —

Velikemu Prešernovemu istodobniku, Puškinu, velja »pretres slovenske Puškinove literature«: »Puškin v slovenskih prevodih«, napisal Ivan

Prijatelj. Str. 52.—89. — Pomen te razprave, kateri izpisek je izšel v ruskem jeziku že lani, ne leži toliko v pravem gradivu samem: z veliko marljivostjo so namreč zbrani in voščje kritikovani slovenski prevodi iz Puškina in drugi spisi o njem — to ljubitelja slovstva res zanima — ali vzbuja mu žar v očeh in zadovoljstvo v srcu metoda, ozadje, načelna stran pri tej razpravi, njen duh, ali kako bi že rekel . . . Med stvarnim raziskovanjem zadenemo često ob misli, ki se ž njimi dvigne razprava nad navadna pota smerno stopicajočega slovstvenika. — Hvaležni smo pisatelju, da opozarja na vrednost in potrebo prevodov v našem jeziku; odrešilna pa je izjava takega poznavalca ruskega slovstva, da ne more biti vse, kar je za Rusa, tudi prikladno za Slovence: »mi smo najzapadnejši slovanski rod, Rusi najvzhodnejši«. Iz tega sledi praktični nauk, da se naj prevaja samo to, »kar odgovarja našemu ukusu, in tako, kakor zahteva naš jezik« (str. 58.). — Ko g. P. ocenjuje slovenske prevode Puškina od »najkrasnejšega« Levstikovega in »krasnega ter odličnega« Aškerčevega (»O ribiču in zlati ribici«) do »najslabšega«, Doklerjeve »Pik dame«, se pač čuje marsikaka gorka . . . In prav je! Že davno bi bilo treba, da bi se bil oglasil kdo proti objavljanju »šolskih vaj« začetnikov (str. 79.) ter z zahtevo, da bi se naj prevajalo v »zmernem narodnem jeziku«, naj bi ne »lovili muh po idealnem vse-slovanskem jeziku, niti po provincijalnih poljih raritet« (str. 84).

Fr. Orožen: »Nekoliko o zemljevidih slovenskih pokrajin« (str. 23.—51.). — Po splošnih opazkah o nastanku in tehniški izpopolnitvi zemljevidov se naštevajo in ocenjujejo starejši in novejši zemljevidi, reliefi in panorame slovenskih pokrajin od Tabula Peutingeriana, segajoče v rimsko dobo, do Lechnerjeve Generalkarte von Krain (1901). Zanimivi so tudi postranski podatki o zgodovini, o lastnih imenih itd., posebno o Triglavu.

Ivan Steklasa, Herbard X. Turjaški, karlovški general (1613 do 1669) str. 90.—119. — Temeljit poznavalec dobe turških bojev je zbral v tej monografiji raztresene vesti o znanem karlovškem generalu, ki se o njem — zaradi svojega kovarstva nam ni simpatičen — sicer govori seveda skoraj manj nego o njegovih podjetnih nasprotnikih, v prvi vrsti o neumornem in pozneje nesrečnem Petru Zrinjskem.

J. Šlebinger je priobčil »Književni drobiž iz l. 1839.« Govori se o zadnji v danjčici tiskani knjigi, »Cvetenjaku« (Šerfovem). Odlomki iz redke knjižice so nam dobro došli.

Kako se da prav omejena snov obdelati na zanimiv način s tem, da se ji da ozadje izedinjujoče podrobnosti, je pokazal znova prof. Ivan Vrhovec s svojo razpravo »O ustanovitvi šentjakobske, frančiškanske in trnovske fare¹⁾ v Ljubljani«. Ta spis je vreden, da ga čita vsakdo. Stari pretekli časi se nam odpirajo z žitjem in bitjem tedanjih ljudi raznih stanov v državi, doma in v cerkvi. »Ustanovitev šentjak. fare« je pravcata zgodovina jezuitov na Kranjskem; pri »frančiškanski fari« zasledujemo veselje in žalost avguštincev, usmiljenih bratov in frančiškanov; pri trnovski pa se kažejo križi in težave »posvetnega duhovništva«.

V prvi vrsti za Ljubljance zanimivi sta istega avtorja »Dve predavanji o ljubljanskih pokopališčih«, ko ju je svoječasno (22. nov. in 29. dec. 1901) sprejelo občinstvo z zasluženom hvalo. Dr. Jos. Tominšek.

¹⁾ Menda je le boljša »župnija«; k »fari« bi sodil tudi »far«, »fajmošter«, »mežnar« itd.

Pedagoški letopis 1901. I. zv. Na svetlo daje Slov. Šolska Matica v Ljubljani. Uredila H. Schreiner in V. Bežek. — »Slov. Šolska Matica« bo izdajala vsako leto svoj »Letopis«; po načrtu in pomenu bodo ti letopisi poklicani, da postanejo ne samo temelj in naravno središče in izhodišče tega prepotrebnega društva šolnikov, ampak tudi res prekorsna knjiga za strokovnjaka, sprva nekaka etapna, polagoma obsežna enciklopedija na podlagi historijskega razvoja. Ako se bo spored izdavanja vršil po nameravanih načelih, zadobi ta knjiga prvo mesto v inventarju letnih knjig, potrebnih učitelju, zlasti ko se učiteljstvo privadi takemu modernemu podjetju, ki izvira iz ekonomske razdelitve moči. — Namen Letopisa je, da postane slovenskim učiteljem kazipot pri nadaljevalni izobrazbi; podajal pa bo tudi sliko slovenskega šolstva. Zato se bo obdelovalo v dotičnih Letopisih vsakoletno stanje vseh srednje- in ljudskošolskih učnih predmetov ter razpravljalo o dnevnih pedagog. vprašanjih; vrhutega bo prostora v njem za statistično in upravno gradivo.

V pričujočem I. zvezku je obdelal ravnatelj H. Schreiner »Zgodovino pedagogike, občno pedagogiko in njene pomožne vede«, jaz sem poročal o latinščini (za grščino ni bilo prostora), I. Koprivnik o prirodopisu, Fr. Hauptman o prirodoslovju, J. Schmoranzler o risanju in Pavla pl. Renzenberg o ženskih ročnih delih. — Program je obširen, rekel bi preobširen, ker se mora namenoma izkušati ustreči potrebam vseh šol; to omejuje prostost gibanja in temeljitost poročil, kar so z menoj gotovo občutili vsi poročevalci. Pa drugače ne more biti; brez kompromisov in potrpljenja dandanes ne pridemo nikamor. — Stalna rubrika v »Letopisu« bodo tudi »teme in teze . . . poročil pri učiteljskih skupščinah« (to pot jih je zbral J. Dimnik). Poročilo tajnika Fr. Gabrška o društvenem delovanju je važno kot zgodovina utemeljitve »Š. M.«, ki ji je tudi g. Gabršek stal ob zibelci. — »Letopis« priporočuje njegova resnost in solidnost. Da bi ne doživeli zadnjega v njih vrsti!

Dr. Jos. Tomišek.

»Knjižnica za mladino.« Tiskala in založila goriška tiskarna A. Gabrščeka. v Gorici. 1902. — Celih pet let je moralo radi nedostatne podpore počivati tako koristno podjetje, kakor je izdavanje »Knjižnice za mladino« — nekaj, kar je meni naravnost neumevno. Ali je temu vzrok res samo brezbriznost občinstva? Ali ne morda nekoliko tudi slabo urejena kolportaza? . . . No, prav gotovo ni tega kriva mladina, kateri je podjetje namenjeno, kajti vedoželjnost njena je brezmejna in če v kakem oziru, je mladina glede čtiva nenasitljiva. Zato pa bi morali vsi, ki imajo otroke, ali ki imajo opraviti z njimi, gledati na to, da bi mlademu našemu naraščaju nikdar ne primanjkovalo primerne berila. Na ta način se najlaglje prepreči, da otrok ne sega po prepovedanem, da ne iztakne kdaj kaj takega, kar bi vplivalo na njegovo srce kakor slana na nežni pomladanski cvet. Sicer pa mislim, da tudi odraslemu človeku ne škoduje, ako čita včasih kaj mladini namenjenega. Jaz vsaj se čutim vsekdar naravnost pomlajenega in pokrepčanega po takem berilu. Seveda je to samo za včasih, za hipe utrujenosti, ko človek za intezivnejše duševno delo ni več sposoben.

Obe knjižici, ki sta izšli letošnje leto, imata jako raznovrstno vsebino. Otroci razne starosti dobe tu notri dobre duševne hrane, da, dozdeva se mi, kakor da bi se bil urednik celo na to oziral, da bodo čitali knjižici otroci različnih staršev, otroci različnega obzorja. Z onim strogim očesom kakor druga leposlovna dela tega, kar je namenjeno otrokom, seveda ne smemo motriti.

Tudi ni tolike važnosti, kakor menijo nekateri, da dobi otrok res same umotvore v roke. Estetiški čut pride pri človeku šele s pravim razumom, torej precej pozno! Pač pa je treba, da se zna pisatelj, ki piše za mladino, poglobiti v otroško dušo. Pri tem mu mora pomagati lastni spomin. On mora vedeti, kaj je prijalo njemu, kaj in kako je učinkovalo nanj, ko je bil mlad.

»Knjižnica za mladino« izhaja zdaj vsake tri mesece. Urednik je gosp. Engelbert Gangl, ki je že kot urednik »Zvončka« dokazal, da razume otroške potrebe. Vsakoletna naročnina je 3 K 20 h. Založništvo si želi vsaj 800 naročnikov, pa jih nima dozdej, kakor čujemo, niti 400! *Dr. F. Zbašnik.*

Na novih potih. Almanah. Izdala slovenska mladina. Založili izdajatelji. 1902. Tiskal Šeber v Postojini. — Mladi slov. pisatelji, ki so izdali ta almanah, so, izvzemši dva, tri, vsi sotrudniki »Ljub. Zvona«. Zupančič, Šorli, Koderman, Adrijanin, Hacin, Golar, Nataša, Gradnik, Zofka Kvedrova in V. Spindler so našim čitateljem že znani. Izdali so nekaj pesmi, nekaj črtic in essayev. Čisto nova pota to sicer niso, po katerih hodi ta njih almanah, no, ob naslovu ali zaglavju se nam ni treba spotikati, da je le vsebina dobra. Z mirno vestjo lahko rečemo, da so prispevki almanaharjev dobri, deloma celo zelo dobri. Pred vsem moramo omeniti temperamentno Zupančičevo uvodnico, posvečeno manom prerano umrlega Aleksandrova. Pa tudi Golar, Nataša, Gradnik, Spindler in Koderman imajo vmes zelo lepih stvari, ki pričajo o pravnem pesniškem talentu dotičnih avtorjev. Takisto se odlikujejo Šorlijeve in Kvedrine črtice po že pripoznanih vrlinah. Hacin debutuje s svojo prvo črtico, ki ni brez daru. Koderman je objavil študijo o Hauptmanu, ki se čita gladko in karakterizuje znanega nemškega dramatika v velikih konturah. Hacin pa piše o zanimivem laškem modernistu in neoromantiku Gabrijelu d'Annunziju. Tudi Hacinov essay je lep. Linhart je sestavil nekaj pregled socialistovskega gibanja. Čita se ko feljton, čeprav je spis po vsebini resno delo. Almanaharja Kalan in Nirvan sta čitateljem novi imeni. Čeprav torej almanah sam ne opravičuje docela svojega imena »Na novih potih«, vendar je vreden, da se naglo razproda, ker ima v sebi dovolj lepega zrnja, nekaj pristne poezije. Škoda samo, da kazi jezik tupatam tisto nesrečno bomkanje. Kar v »Predgovoru« čitamo grde jezične spake in napake: mladina bo prišla, bo zagrmela, bo prihrumela (namesto: pride, zagrmi, prihrumi). Pišimo že vendar slovenski futur in zapomnimo si, da perfektivni glagoli imajo v prezentu pomen futura! Da, da, točno znanje materne jezika in pa pristni slovanski slog, to je potrebno vsakemu slovenskemu pisatelju, tudi »modernemu«, ki hoče hoditi po novih potih. . . . *A.*

Upodablajoča umetnost

Dve sliki Petra Žmitka. V Schwentnerjevih oknih je razstavil naš rojak, gosp. Peter Žmitek, ki študira že tri leta v Peterburgu, dve svoji kopiji po ruskih originalih Poljenova in Sjedova. Slika Poljenova predstavlja znani prizor iz evangelija »Prešestnica in Kristus«. Poljenov je koncipiral svojo sliko čisto realistično na podlagi svojih študij v Palestini. Nič ni tu idealiziranega, niti Kristus sam. In vendar je slika po snovi, po koncepciji, perspektivi in po

koloritu pravi umotvor. Žmitku se je posrečilo, da nam je Poljenova »preslikal« z umetniškim razumom; mi slutimo na prvi pogled, da izvirnik skoro ničesar ni izgubil pod kistom kopistovim. — Druga slika je Sjedova »Ivan Grozni ob speči svoji ljubici«. Ruski car se naslaja ob prelestih svoje izvoljenke Vasilise Melentjeve, ki pa ga za hrbtom vara, in zato jo da umoriti. Tudi Sjedov je velik mojster v koloritu in v svetlobi. Kakor prva, tako dela tudi druga kopija našemu Žmitku vso čast. Obe deli pričata, da Žmitek lepo napreduje pod rokovodstvom slavnega učitelja Rjepina. Mi smo teh dveh slik veseli, ker sta res sliki, ne pa kaki načrtani rebusi ali »vexir-podobes«, pri katerih moraš šele ugibati, kaj je hotel pravzaprav namalati gospod secesionist Iks Ipsilon. Gospodu Žmitku želimo še nadaljnega uspeha in — bogatih kupcev!

Josip Germ, naš v Pragi živeči rojak, se je lotil, kakor nam piše, jako koristnega in hvalevrednega dela: Hoče namreč v celi seriji slik proslaviti lepoto svoje domovine. Slike mu kopira tvrdka Husnik et Häusler v Pragi. Take kopije naj bi izpodrinile znane tuje zmazke, ki se prodajajo kot »ölfarben-drucki« ter predstavljajo navadno boljše švicarske krave najčistejšega plemena, ali pa razne rdečelične gornještajerske planšarice . . . Bog nam je dal prekrasno zemljo, samo da je ne vemo in ne maramo ceniti. Želimo, da bi se g. Germu načrt v umetniškem oziru popolnoma posrečil. Prva slika »Belopeško jezero«, ki jo je izdal te dni, je v originalu gotovo lepša nego v kopiji. Želeli bi na sliki več ožvljavajoče solnčne svetlobe. Podjetje Germovo priporočamo najtopleje vsem rojakom!

Umetniška razstava v Zagrebu. Društvo hrvaških umetnikov je odprlo preteklega meseca v svojem »Umjetniškem domu« svojo razstavo, katere se je udeležilo 17 slikarjev in slikaric, 7 kiparjev, 2 umetna obrtnika ter 6 arhitektov,

Prava radost je hoditi po tem svetišču umetnosti, kjer je razstavljenih toliko in tako dovršenih umotvorov. Na razstavi gospoduje sedaj slikarstvo; kiparji so šibkeje zastopani, vsaj po številu. Tudi ta najnovejša razstava priča, da stojijo nekateri hrvaški umetniki na vrhuncu evropske upodablajoče umetnosti, nekateri med njimi pa se trudijo, da se popnó čimdalje više in više. Dosežejo li vsi vence evropske »slave«, kdo bi mogel to povedati že danes?

Katalog izložbe društva umetnosti obsega 303 številke.

Ne morem vam naštevati vsch podrobnosti, nedostaje mi, žal, prostora; naj omenim samo par znamenitosti. Poleg mojstra Bukovca, ki pa je to pot razstavil samo par portretov, mi je imponiral najbolj Tišov s triptychonom »Slavonska idila«. Podolgovata velika slika, kake tri metre dolga, in poleg nje ob vsaki strani še dve. Slavonski Hrvatje in Hrvatice v pisani narodni noši v svobodni naravi zabavajoč se. Zelenje, cvetje, čudovita razsvetljava, dražesten kolorit. Ta slika je apoteoza prirode in slovanstva obenem. Tišov je ustvaril s tem triptychonom nekaj, kar se sme imenovati lirika, poezija, narodna pesem. Jaz sam ne vem, kako bi to imenoval. Tišov ima še par drugih stvari, n. pr. »Med breskvami« (sočnat dekliški obraz med vejevjem zorečih breskev!). Velik poet je ta-le Tišov! — Vredna tovariša sta mu Auer in Čikoš. Auerjeva »Kraljica rož« je divna stvar, takisto lepa je njegova »Japonka«. Čikoš pa je med drugimi razstavil nekaj prizorov iz svojega ciklusa »Innocentia«. To je vrsta nežnih silfid, mitičnih vil in gracij, nosečih bele lilije. Tudi poezija! — Crnčić ve, kaj je lepo v naravi, in zato je posnel par krasot s Plitvičkih jezer, ki se jim ne moremo dovolj načuditi. Oprostite, druge umetnike vam morem

samo naštetih, ne da bi jih hotel klasificirati. To so veliki talenti: Bojničić Vjera, Bauer, Bužan, Ettinger, Kovačević, Krasnik, Krizman, Marojčić, Malkus, Preradović, Raškaj in Špun-Dvořak. Rajnemu Nikoli Mašiću v spomin je na izložbi ena njegovih menda ne najboljših slik stare manire.

V plastiki prvačita seveda Frangeš in Valdec. Ti dve imeni imata že evropski glas. Vsak njiju je genialen na svoj način. Poleg teh dveh je še par drugih, ki pa seveda ne morejo tekmovati z Valdecem in Frangešem. — Nekaj modernih drobnosti iz umetnega obrta sta izdelala Krasnik Antonija ter Bauer Josip in Marija. — Vhodu nasproti je razstavljenih nekaj načrtov, tlorisov in drugih risb iz arhitektonske stroke. Franje Josipa trg v Zagrebu je eden najlepših mestnih trgov v Evropi sploh, a umetniški dom, ki stoji na njem, je sedaj zbok svoje razstave prva znamenitost v hrvaški metropoli. A.

XXX. razstava društva »Predvižnikov«. Umetniško društvo »Predvižnikov« je otvorilo svojo XXX. razstavo v dvoranah muzeja »Imperatorskega društva za pospeševanje umetnosti« v Petrogradu.

Trideset let se že tovariši-umetniki neumorno trudijo nad razvitjem svoje narodne umetnosti ter jo razširjajo po vsej Rusiji. Ravno to društvo je povzdignilo rusko umetnost po dolgoletnih vztrajnih naporih na to stopinjo, na kateri stoji dandanes.

Uspeli so izpodbujali nove moči v mlajših umetnikih ter jih navdihovali, da so se posvetili mnogi, služiti edino le istiniti umetnosti, kar jasno priča otvorjena razstava.

Dasi se je preselilo v večnost že mnogo umetnikov-ustanoviteljev tega društva kakor tudi znameniti portretist I. H. Kramskoj, vedni nasprotnik akademije, kateri je povzdigoval rusko umetnost energično ne le s čopičem, ampak tudi s peresom, s katerim je s strastjo propovedoval in izpodbujal k samostojni ruski umetnosti in dolgo let tudi vodil to društvo, vendar nahajamo na tej razstavi še nekatera imena, ki so se vztrajno udeleževala vseh tridesetih razstav, kakor: Rjepin, Makovski, Savicki, Brjulov, Vaznecov, Bodarevski in nekateri drugi umetniki.

N. P. Bogdanov-Bjelski je razstavil štiri izborne velike slike, izmed katerih je najboljša »Soborovanje«. Smelo jo lahko imenujemo najboljši umotvor te razstave; kupljena je za galerijo narodnega muzeja imperatorja Aleksandra III. Umetnik je predočil žalostno sceno v preprosti kmečki sobi. Umirajoči in njegovi bližnji poslušajo s svečami v rokah molitev, katero opravlja starček-duhovnik. Slika je dovršena zelo realno in silno; zdi se ti, da ni le slika pred teboj, ampak realna scena; sveče migljajo, a na obrazih je čisto izraženo žalostno pretresujoče duševno razpoloženje . . . Dobro tudi harmonira dnevna razsvetljava z rumenkasto razsvetlavo sveč. Skomponirana je zelo prosto in baš to jo povzdiguje; le semintja je kolorit nekoliko preveč zamučeno-črnkast.

Druga slika tega umetnika je »Mladi gospodar«. Predočuje kmečkega dečka, ki popravlja stari plug. Tudi sliki: »Težka naloga« in portret N. P. Barsukova sta izborna.

Ilija Efimovič Rjepin je razstavil več portretov, med katerimi pa sta najboljša portreta »V. L. Veličko« in »P. M. Tretjakova« i. dr.

A. M. Vaznecova je več dobrih slik, kakor: »Poslednja listje«, »Pomlad se približuje«, »Tišina«, »Poletje« in še par drugih. Odlikujejo se po posebnem sestavu in tehniki; najboljša pa je njegova slika: »Preteklost Velikega Novgo-

roda«, na kateri predočuje umetnik reško nabrežje z večno gnečo in vrvežem na pristanu.

N. K. Pimonenko je razstavil zanimive in dobre slike: »Na vojno«, ki je naslikana zelo koloritno; ter sliki »Ljubosumnost« in »Prodajalka platna«.

G. S. Mjes o jedov razstavlja nekaj dobrih slik, kakor: »Etud Armenke«, »Starec«, »Okolica Jalte« in »Morski priliv«.

V. E. Makovski razstavlja dve mali žanrski sliki: »40 let na enem mestu«, ki je dovršena prav skrbno in koloritno, a sliki »Za prihodnjega« kvari semintja nekoliko brezbrizna risba. Najboljši razstavljalec pokrajinskih slik je N. N. Dubovski.

E. Volkova je dobra slika »Iz vasi v mesto«, a slika »Sredozemsko morje« je naslikana prerezko.

Po koloritu sta dobri tudi dve pokrajinski sliki »Riga« in »Gačina« A. K. Beggrova.

A. M. Korin se odlikuje s slikami »Ledohod na reki Moskvi«, na kateri se silno in harmonično izraža solnčna razsvetljava; mala sličica »Razliv« in nekoliko študij se tudi odlikuje po množini zraka in svita.

Sin zgoraj omenjenega slikarja Vladimira Egoroviča, A. V. Makovski, je razstavil poleg drugih tudi nekaj dobrih pokrajinskih slik: »Naj se popasejo«, »Mjelove gore« in »Močvirnati potok«, na kateri je posebno dobro prečuvstvana megla.

P. A. Kiseljeva so dobre slike: »Kazbek zvečer«, »Mlin v jeseni«, »Kadoške skale«, »Na jugu« in »Vasica«; naslikane so prav sočno.

Izmed mlajših eksponentov so najboljše slike: »Procesija«, »Kipar« in »Zima« P. A. Levčenka, »Resni slučaj« I. S. Kozakova, »Črevljar« V. V. Kroščekina, »Praznični dan« V. P. Lebedjeva in še par drugih. Po tehniki je prav dobra slika M. I. Ignatjeva »Ne izdržal«.

Kiparstvo pa v Rusiji ni ravno v tako ogromnem številu zastopano na razstavah kakor slikarstvo. Prvo mesto v kiparstvu na tej razstavi zastopata dva basreliefa kiparja L. V. Pozena, ki ju je razstavil kot vzorca Kotljarevskega spomenika v Poltavi. Oba predočujeta žanrovo zgodovinsko malorusko življenje. Najboljši je prizor iz pesmi »Natalka Poltavka«

Отъ юныхъ лѣтъ не знавъ я любви,
не ощущавъ возженія крови.

(Od mladih let nisem poznal ljubezni, občutil nisem nikdar, da bi se mi bila vsled nje vnela kri.)

Skomponiran je zelo bogato, toda svobodno in tako že umetniško dovršen.

Izborni kipi so: »Striženje ovec«, »Žetev« in »Na polju« N. A. Andrejev a; izvršeni so s široko svobodno tehniko in globokim umetniškim znanjem.

S. M. Volnuhin je razstavil tudi dva dobra kipa, »Otroška glavica« in »Ljubitelj«.

To so torej vsa kiparska dela na tej razstavi.

V celoti napravi ta razstava izvrsten vtisk; najbolj se more ponášati po kompoziciji, strogi risbi in umetniški dovršenosti, ki sega v globoko duševno razpoloženje predloženega.

Želimo društvu »Predvižnikov«, da bi vztrajalo v tej idealni smeri še mnogih trideset in trideset let ter neumorno napredovalo v umetnosti!

Peter Žmitok (Peterburg).

 Med revijami

Русскій Вѣстникъ (Russkij Vjestnik) priča, da so se začeli Rusi čimdalje bolj zanimati za druge Slované ter za njih narodni in kulturni razvoj. V marčevski-aprilski št. piše znameniti ruski etnograf g. Haruzin o našem Krasu in njegovih podzemskih čudesih. Gosp. Haruzin opisuje temeljito kraški svet, Postojinsko jamo in podzemeljske reke in jezera. Vse to pozna seveda iz avtopsije, kajti Haruzin je bil že večkrat na Slovenskem in se živo zanima za nas. V julijski št. pa je g. Haruzin začel objavljati daljšo študijo o nas pod nadpisom: »Nacionalnaja evolucija Slovincov«. Haruzin opisuje — kot nekako nadaljevanje svojega prejšnjega članka o Krasu — geografski položaj Slovincov, slavi lepoto slovenske zemlje, na kateri je na razmeroma majhnem prostoru toliko zemljepisnih kontrastov. Kranjska dežela sama je n. pr. komaj toliko kakor Kjelečka gubernija. Potem prehaja k političnemu položaju, v katerem se nahaja naš narod. Pisatelj resumuje na kratko nekatera važnejša data iz zgodovine Avstrije, omenja francosko dobo na Kranjskem. Nadalje riše na podlagi statistike naš ekonomski in finančni položaj, govori o zemljedelstvu, obrtu in industriji. Precej natanko opisuje razvoj slovenskih denarnih zavodov po Kranjskem, Štajerskem, Primorskem in Koroškem ter sklepa iz tega, da smo se Slovenci že precej osvobodili od nemškega kapitala, ki je bil največji vzrok naše politične odvisnosti od tujcev. Zatem govori g. H. o naši borbi za narodnost. Tupatam se primeri seveda tudi kaka netočnost. Tako govori o splošni veljavi našega jezika na Kranjskem in njegovi rabi pri uradih preoptimistno. To pomoto so provzročile krive informacije. Na široko pojasnjuje naše razmere z Italijani na jugu in z Nemci na severozapadu ter na našem ozemlju samem. Obširno govori o germanizatorskih in italijanizatorskih tendencah raznih vlad. Zelo podrobno se bavi s tržaškimi Slovenci, ki so izpostavljeni najhujšemu pritisku in navalu od italijanske stranke na Primorskem. (G. Haruzin naj nam dovoli opazko, da pisave ТЫРСТЪ ne razumemo. Namestu Ы (= y, ü) bi moral na vsak način stati Т (ТЫРСТЪ), če se že hoče med T in r označiti polglasnik.) . . . Proti koncu julijskega članka opisuje našo borbo za narodno šolo. G. Haruzin piše, da je naša narodna zavednost tako močna, da stremimo celo za višjim obrazovanjem na podlagi materinega jezika — da zahtevamo slovensko vseučilišče. Ta naša samozavest pisatelja veseli. Zato opisuje obširno lansko naše gibanje za vseučilišče. Čisto pravilno sodi pisatelj, da mi preveč zanemarjamo Trst ter da podcenjujemo njega važnost v narodnem oziru. G. Haruzin bi celo rajši videl slovensko univerzo v Trstu nego v Ljubljani. Na vsak način pa meni g. avtor, da se mora tržaško slovenstvo čuvati, da ga ne dobodo popolnoma Italijani v svojo roko. Lahi naj se ozirajo bolj na južno Tirolsko, Slovenci pa naj pomislijo, da je Trst svetovno mesto, kjer vlada širše svetovno obzorje . . . Pričakujemo z velikim zanimanjem nadaljevanja krasnega članka, v katerim je g. Haruzin dokazal, da pozna dobro naše razmere. Imamo samo eno željo in prošnjo: Gospod Haruzin naj ima, kakor je storil to vobče doslej, vsekdar ves celokupni slovenski narod pred očmi kot celoto, brez ozira na to, v kateri pokrajini živi ta ali oni del

naroda. S svojim člankom izpolnjuje pisatelj plemenito kulturno delo ter razširja dejansko slovansko vzajemnost. — Med drugimi zanimivimi članki, ki so jih prinesli poslednji zvezki »Ruskega Vestnika«, naj omenim mimogrede še prevod znamenite razprave Andréja Chéradama: Evropa in avstrijsko vprašanje ob meji 20. stoletja. Chéradame je eden tistih redkih Francozov, ki se pečajo tudi z inozemstvom. Chéradame je prišel do prepričanja, da so najzvestejši in najboljši zavezniki proti agresivnemu germanstvu edino le Slovani. On ljubi Slovence, a ko študira zgodovino Avstrije, vidi, da ta država, čeprav so v njej Slovani v številni večini, vendar ob steno pritiska Slovence, kadar le more. Nastane vprašanje: Ali je dobro, če Avstrija pospešuje germanstvo (nemštvo)? Nikakor to ni dobro. Tudi Francozom samim to ni na korist, ker čimbolj se ojači nemštvo na škodo slovanstvu, tem slabše je to za Francoze. Avstrijsko vprašanje je Chéradamu eminentno evropsko vprašanje. Razprava Chéradamova, ki jo podaja »R. V.« v prevodu, je jako obširna, a s par stavki ne moremo posneti vsebine. Ali bi ne bilo dobro, ko bi nam kdo Chéradamovo razpravo poslovenil? Ali bi nam je ne hotel podati n. pr. gosp. Gabršček v svojih »knjižnicah?« Na delo! A. A.

Splošni pregled

Slovenska šolska družba sv. Cirila in Metoda je imela svoj 17. občni občni zbor dne 7. avgusta v Ilirski Bistrici. Tajnik je povedal, da je odprla družba v preteklem letu osem novih šol, tako da je vzdrževala, oziroma podpirala skupaj 25 šol, katere je obiskavalo 2400 otrok. Družba je razposlala tem šolam 2611 šolskih in zabavnih knjig. — Iz blagajnikovega poročila pa posnemamo, da je imela družba v preteklem društvenem letu 40.091 kron, 40 stotink dohodkov ter 39.694 kron 35 stotink stroškov. Iz tega poročila sklepamo, da je denarno stanje naše šolske družbe ugodno — ugodnejše, nego je bilo lani. Mislimo pa, da je že skrajni čas, da sname nekaj denarnega bremena, ki si ga je slovenski narod sam naložil na svoje rame, država sama, oziroma vlada ima dolžnost, da prisili n. pr. tržaški mestni zastop, da naj on sam plačuje slovenske šole za slovenske Tržačane. Če mora slovenska Ljubljana skrbeti Nemcem za nemške šole, zakaj bi vlada ne pokazala svoje avtoritete tudi v Trstu?! V Trstu je nad 3800 slovenskih otrok brez slovenskih šol, dočim obstoje za kakih 600 (?) nemških otrok štiri ljudske šole in ena meščanska!

Namen slovenske šolske družbe je pravzaprav le ta, da podpira in vzdržuje slovenske šole onodod, koder smo Slovenci v diaspori, a koder smo doma, na svojem ozemlju, kakor v Trstu, v Gorici, v Mariboru ali v Celovcu, tam se ima pobrigati vlada za to, da dotični mestni ali deželni zastopi ustanovijo tudi Slovincem slovenskih šol prav zato, ker plačujemo tudi Slovenci svoje davke in ker je ta naša zahteva utemeljena v avstrijskih osnovnih zakonih! Nam kar ne gre v glavo, kako je to mogoče, da n. pr. tržaški Slovenci že toliko let brez uspeha čakajo vladne rešitve, da se prisili tržaški magistrat, ustanoviti Slovincem slovenskih šol. Po našem mnenju smo krivi

sami, če nas naši oblastniki s praznimi obljubami vodijo za nos . . . Slovensko šolsko družbo sv. Cirila in Metoda pa priporočamo vsakemu zavednemu Slovincu, da ji redno plačuje svoj narodni davek. S tem davkom pomaga vsakdo, da se vzdrži sredi sovražnih elementov naša draga slovenska narodnost.

Slovenska nižja realka v Idriji. Kakor ves svet ve, nimamo Slovenci niti do letos še nobene cele slovenske srednje šole, niti gimnazije, niti realke! Saj niti nižje gimnazije v Ljubljani, v Kranju, v Novem mestu, v Celju (tako-zvana slov. nižja gimnazija), v Mariboru niso čisto slovenske, nego samo za večino predmetov (tudi v Ljubljani!) je učni jezik slovenski. Na vseh na slovenskem ozemlju stoječih realkah pa je učni jezik (tudi v Ljubljani) samo nemški. Da se slovenski jezik za Slovence predava s slovenščino, to je pač taka lapalija, da je ni vredno omenjati.

Tembolj nas veseli, da je vrla Idrija ustanovila lani mestno realko, na kateri se večina predmetov poučuje s slovenskim učnim jezikom. Vsi predmeti se ne smejo predavati s slovenskim učnim jezikom, ker je Dunaj te misli, da Slovenci sploh ne smejo imeti nobene cele srednje šole, nego morajo ostati na večne čase polovičarji. Glavna stvar je po nazorih osrednje učne oblasti, znati nemško! Namen takozvanih nižjih srednjih šol po Slovenskem je pravzaprav samo ta, da se mladi Slovence nauči toliko nemščine, da more vstopiti v čisto nemške višje razrede; in tudi za Idrijo je naučna oblast odkrito povedala, da se mora mladi realca v Idriji naučiti nemškega jezika, da bo mogel izhajati ž njim na nemški višji realki, recimo v glavnem mestu slovenskega naroda, v slovenski Ljubljani . . .

Čprav je ta položaj za nas Slovence skrajno tužen in sramoten, vendar moramo pozdraviti že to slovensko drobtino, ki so si jo Idričani priborili. Kajpada ni šlo gladko! Če naš »Herrenvolk« zaželi n. pr. kje v kakem slovanskem kraju kako svojo nemško šolo, to se razume, da se mora taka šola ustanoviti kar čez noč, a če hoče Slovenec imeti svojih šol, je to strašno težavna in dolga pot do uspeha!

† Mehmed beg Kapetanović-Ljubušak, bivši župan sarajevski in znani rodoljub, je umrl koncem julija v 63. letu svoje dobe. Mehmed beg Kapetanović je bil potomec prastare in ugledne bosanske rodovine. Dovršivši muslimanske šole v Mostaru in v Ljubuškem, kjer se je naučil turškega, perzijskega in arabskega jezika, se je posvetil uradniškemu stanu, v katerem je naglo napredoval. Nas zanima Mehmed beg Kapetanović seveda v prvi vrsti kot jugoslovanski književnik. Najvažnejše delo njegovo je njegova zbirka narodnih pesmi, prič in pripovedk, ki jih je nabral po Bosni in Hercegovini ter jih izdal pod zaglavjem »Narodno blago«. Prevajal je tudi iz orientalskih jezikov ter svoje prevode objavil v knjigi: »Iztočno blago«. Vrhutega je napisal še več samostalnih, izvernih spisov, brošur i. dr. Dostavljamo samo še to, da je njegov sin, Riza beg Kapetanović, hrvaški lirski pesnik.

Hrvaško pevsko društvo »Kolo« v Zagrebu je sredi minulega meseca slovesno praznovalo štiridesetletnico svojega obstanka. Slavnosti se je udeležilo tudi veliko slovenskih pevskih društev. »Kolo« ima za razvoj hrvaške pesmi in za probujanje narodne zavednosti neprecenljivih zaslug, a v naših dneh, ko je vsled brezbriznosti nekaterih domačih mamelukov vsa Hrvaška v veliki krizi in ko madjarstvo grabezljivo razteguje svoje kremplje, da poniža hrvaško domovino v ogrski komitat, je hrvaška pesem tudi velikega narodnopolitič-

nega pomena. »Kolo« je vsekdar moško nosilo in neomadeževano ohranilo narodno zastavo, pa upamo, da bode tudi v bodoče jugoslovansko idejo gojilo. Naj raste, cvete in živi »Kolo«! — Ob tej priliki nam nehote prihaja v spomin zaspanost našega ptujskega slovenskega pevskega društva, ki je prirejalo pred par leti velikanske slavnosti po Južnem Štajerskem — a danes? Vse tiho! Bržčas ni treba več . . .

Vseslovanska umetniška razstava v Peterburgu l. 1904. Slovansko blagotvoriteljno občestvo v Peterburgu priredi čez dve leti prvo vseslovansko umetniško razstavo, na katero vabi vse slovanske narode. Najvišji namen te razstave je, da se pokaže napredok slovanske umetnosti, razvoj slovanske duševne moči pred ostalim svetom ter da se slovanski umetniki, pisatelji in mislilci pobleže, osebno spoznajo med seboj. Na tej razstavi naj se tudi pokaže razvoj slovanske industrije, umetne obrti in gospodarska moč slovanska. Zato vabijo ruski prireditelji te zastave slovanska plemena, da naj pošljejo tudi statističnih podatkov o kulturnem in gospodarskem razvoju dotičnih slovanskih dežel. Iz podarjenih ali nakupljenih razstavljenih predmetov se ustanovi po razstavi v Peterburgu potem vseslovanski muzej. Pri tej priliki hočejo bratje Rusi stopiti v trgovinsko in industrijsko zvezo z vsemi slovanskimi narodi. Sredi meseca avgusta je bil v Ljubljani g. Vasilij Nikolajevič Korabljev iz Peterburga, da se osebno informuje o slovenskih razmerah z ozirom na bodočo razstavo v Peterburgu. G. Korabljev obišče po vrsti vse izvenruske slovanske narode. — Kakor kaže ta splošni načrt ali program, je namen bodoče vseslovanske razstave v resnici idealno lep ter obeta najboljših uspehov. Ako se načrt uresniči, postane l. 1904. epohalno v zgodovini slovanske duševne in kulturne vzajemnosti. Saj je pa tudi že skrajni čas, da se postavijo Rusi na čelo slovanskemu kulturnemu gibanju ter da prevzamejo inicijativo.

Sven Hedin, ki je bil pred tremi leti odpotoval v centralno Azijo, se je preteklega meseca povrnil v svojo domovino, v Stockholm. Ekspedicija, ki jo je dr. Sven Hedin napravil, je za znanost zelo velikega pomena, ker se mu je posrečilo prodreti v iztočni Turkestan in v Tibet. Posebno dežela »Dalaj-Lame« je bila doslej najmanj znana pokrajina sveta. Buddhistovska meniška vlada tibetanska je še vsekdar trdovratno zavrnila vsakega preiskovalca ter ga pognala čez mejo — če se takemu »radovednemu« zapadniku sploh ni še kaj hujšega pripetilo. Drju Svenu Hedinu pa se je posrečilo, da je smel s svojo karavano prepotovati veliki del skrivnostnega Tibeta, samo v glavno mesto, buddhistovski Rim, v Lhaso, ni mogel dospeti. Na tem svojem triletnem potovanju je pretrpel Sven Hedin velikanske težave in je bil često v smrtni nevarnosti. V puščavi Gobi je našel pod ogromnimi peščeni nasipi razvaline prastarih mest. Razume se samo ob sebi, da je švedski učenjak prinesel s seboj dragocenega gradiva, ki ga porabi za obširen potopis. Zemljevide, ki jih je načrtal na svojem potovanju, izda v posebnem velikem atlasu, kakršnega še ni bilo o tamošnjih deželah. Njegove geografske, etnografske in druge zbirke pa obogate stockholmski muzej ter bodo razširjale tem potom duševno obzorje.

